

SZAKDOLGOZAT

Kálmán Tamara Mária

2025

Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem

Budai Campus

Tájépítészeti, Településtervezési és Díszkertészeti Intézet

Tájrendező és Kertépítő mérnöki alapképzési szak

**A CSETÉNYI HOLITSCHER KASTÉLY ÉS KERTJÉNEK
TÖRTÉNETI KUTATÁSA**

Belső konzulens: Gecséné dr. Tar Imola
egyetemi docens

**Belső konzulens
intézete/tanszéke:** Tájépítészeti,
Településtervezési és
Díszkertészeti Intézet,
Kertművészeti és
Kertépítészeti Tanszék

Készítette: **Kálmán Tamara Mária**

Budapest

2025

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés	3
2. Kutatási módszertan	3
3. Elhelyezkedés	5
4. Birtoklástörténet.....	6
4.1. Az őskortól a török kiűzéséig	6
4.2. Esterházy-család	7
4.3. 1852-1890	9
4.4. Holitscher-család.....	10
4.5. Államosítás	10
5. A kastély épületének történeti áttekintése.....	11
6. A kertben található egyéb épületek áttekintése.....	13
6.1. Kápolna	13
6.2. Gazdasági Épületek.....	14
7. Kerttörténet	14
7.1. Kialakulástól 1891-ig.....	14
7.2. 1891-1945	17
7.3. 1945-től napjainkig	21
8. Jelenlegi állapot	24
8.1. A kert jelenlegi állapota	24
8.2. Jelenleg fellelhető épületek.....	26
9. Értékelés.....	27
9.1. Értékek	27
9.2. Konfliktusok	28
10. A területre vonatkozó szabályozások.....	31
11. Fejlesztési javaslatok	32
12. Összegzés.....	34
Irodalomjegyzék	35
Ábrajegyzék	38
Mellékletek	40

1. Bevezetés

Dolgozatom fő célja feltárni és lejegyezni a csetényi Esterházy-Holitscher kastély történetét, változásait, tájépítészeti szempontból jelentős, a múlt korból fennmaradt értékeit, elemeit, s értékelni a jelenkori állapotát. A kert, mint egyedi, gyorsan és folyamatosan változó tájelem, a nemzeti történeti értékünk fontos részét képezi, de jelenleg a művészetnek ezen területe nem kap elegendő figyelmet és erőforrást, így a magyar kertörökség jelentős része feltáratlan és pusztulásra ítélt.

Bár a tulajdoni viszonyok változásáról voltaképp hibátlan képet tudunk alkotni a fennmaradt forrásokból, a csetényi kastély épületének és kertjének létesítési körülményeiről, kezdeti állapotáról csekély elérhető információ maradt fenn, így a dolgozat írása során kifejezett figyelmet fordítottam a helyszíni munkára, a jelenlegi állapot felmérésére és az azon fennmaradt elemek azonosítására, rögzítésére, melyek elengedhetetlenül fontos adatok az esetleges jövőbeni kertrekonstrukció során.

2. Kutatási módszertan

A kastély és kertjének történeti kutatása, történelmének feltárása szekunder források elemzésével és helyszíni terepbejárásokkal, szemlékkel történt. A történeti kutatást a kert jelenlegi állapotának felmérése, értékelése, majd javaslatok tétele követte, melyeknek célja a park jövőbeni fenntartásának, értékmegőrzésének és esetleges rekonstrukciójának segítése.

A történelmi kutatáshoz felhasználtam az internetes adatbázisokban elérhető, archív folyóiratokat és cikkeket, dokumentumokat, képeslapokat. A maps.arcanum.com-n elérhető katonai és kataszteri térképek, illetve a fentrol.hu és a Lechner Tudásközponton keresztül elérhető légifelvételek nagy segítséget nyújtottak a területi változások és az írásban szereplő objektumok beazonosításában. Dolgozatom írása során a Nemzeti Jogszabálytárban nyilvántartott helyi önkormányzati rendeleteket is felhasználtam a jelenleg érvényben lévő szabályozások, védelmek gyűjtéséhez.

Az online is elérhető, digitalizált forrásokon felül számos, kizárólag személyesen megtekinthető és olvasható irodalmi forrás felkutatására volt szükség, amelyek Csetényi közszéki könyvtárában és az Eötvös Károly Veszprém Megyei Könyvtárban voltak elérhetőek.

Munkám során elengedhetetlen volt az archív felvételek, fényképek felkutatása, amelyek által válik csak teljessé az írásos anyagok tartalma. A képek egy része korabeli képeslapok, folyóiratok ábrázolásairól származnak, de külön kiemelném a Csetényi Fényképek elnevezésű publikus hozzáférésű Facebook közösséget, ahol a csetényi lakosok tulajdonában lévő, részben archív felvételek érhetőek el.

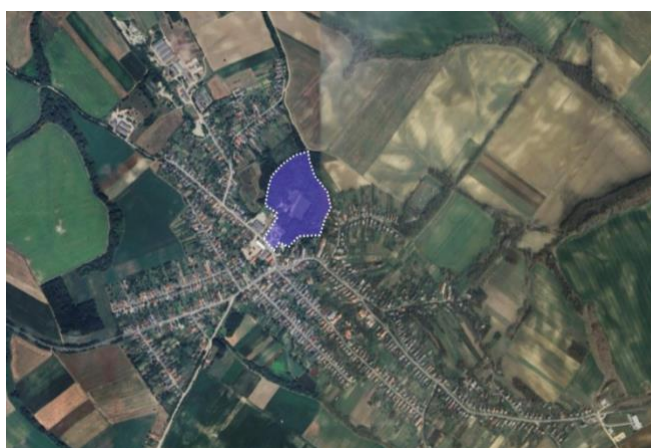
A dolgozat írása alatt két alkalommal, 2025. márciusában és augusztusában terepbejárást tartottam, melyeknek során teljeskörű képet kaptam a területről, a benne található funkciókról, valamint a használati szokásokról. A terepszemlék folyamán állapotfelmérést is végeztem, amelyre támaszkodva született meg az értékeket és konfliktusokat taglaló fejezet, valamint a javaslati szekció.

3. Elhelyezkedés

Csetény község Közép-Dunántúlon, Veszprém vármegye északkeleti határánál, a Zirci járásban található. Veszprémtől északra, 20 km távolságban fekszik. A településre jellemző klimatikus, földrajzi és földtani viszonyok beleilleszkednek a Bakony hegység tipikus ismertetőjegyeibe. A terület közeteit és talajtani összetételét vizsgálva, megállapíthatjuk, hogy nagy mértékben található mészkő, homokkő, lösz és agyagos talaj. ¹ (1. melléklet) (A település tengerszint felett 284 méteren fekszik, általánosságban sík fekvés jellemzi, csekély méretű domborzati különbségekkel).

A 2022-es népszámlálás idejében hivatalosan 1789-en laktak a településen, 2024-ben ez 1753-ra csökkent. Az 1990 óta elérhető adatok alapján a település lakossága évről évre, az országos trenddel megegyező, folyamatosan csökkenő tendenciát mutat. ²

A mai Holitscher-kastély Csetény központjában helyezkedik el, északkeleti és északnyugati irányból mezőgazdasági terület, szántóföld határolja, míg a többi oldalról települési szövet veszi körül. (1. ábra) A kastély előtt, a Hunyadi utcán lehet gépkocsival parkolni, hivatalosan kialakított parkoló nincsen. A kastély a település központjában helyezkedik el, így a távolsági autóbusszmegállóból rövid sétával megközelíthető. Ma a kastély épületében kap helyet a Csetényi Községi Könyvtár, rendszeresen tartanak rendezvényeket a kastélyban és a parkjában is. A volt Holitscher birtok az 1950-es évek óta folyamatosan fontos szerepet tölt be a települési közéletben.

1. ábra: A kastélykert elhelyezkedése (saját szerkesztés, alaptérkép: Google Earth 2024)

¹ INT-01

² INT-02

A kastély Csetény fő nevezetessége, ezek mellett a kastély előkertjében található kápolna, a református templom és a szélerőművek vannak nyilvántartva, mint látnivalók a települési honlapon.³ Emellett, mint tájépítészeti és történeti érték megemlíteném, hogy a településen két temető, köztük egy izraelita temető is található. Az izraelita temetőnek napjainkban már csak a maradványai lelhetőek fel, nagyjából tíz darab sírkő fedezhető fel a ligetes talaját fedő aljnövényzetben.⁴

A volt Holitscher-kastély épülete 1958 óta műemléki védelem alatt áll.⁵ A Helyi Építési Szabályzat tervlap mellékletében összesen három zöldterületi elem van nyilvántartva, ezek alkotják a települési zöldfelület hálózatot.⁶ Mind közül a kastély kertje a legnagyobb kiterjedésű. A birtokot három egységre lehet tagolni: a közelmúltban, 2021-ben felújított előkert, az egykor angol tájképi kerti mintára telepített hátsó parkrész, valamint a sport funkciót betöltő területek. (2. ábra)

2. ábra: A kastélykert felosztása (saját szerkesztés, alaptérkép: Google Earth 2024)

4. Birtoklástörténet

4.1. Az őskortól a török kiűzéséig

Csetény területe már az őskorban is lakott volt. Erről tanúskodik az a felszíni településnyom, amelyet 1966-ban Torma István régész terepbejárás során fedezett fel.⁷ A terület neolitikus kori jelenlétét alátámasztja továbbá két darab kőszerszám is, melyeket Faller Jenő 1926-ban talált a falu mai területén. Az ókori római jelenlétet számos régészeti lelet megerősíti. 1911-ben, a Laczkó Dezső által vezetett régészeti ásatás során több jelentős római kori maradványt került a föld felszínére, többek között cserépdarabok (*Terra sigillata*), bronzérme és egy villa. A település egyik legjelentősebb római kori lelete az a Maximianus-oltárkö⁸, amely közel száz

³ INT-03

⁴ INT-04

⁵ INT-08

⁶ Csetény Község Önkormányzata Képviselő-testületének 15/2013. (XII. 21.) önkormányzati rendelete - Csetény Község Helyi Építési Szabályzatáról - 1. sz. függelék

⁷ INT-05

⁸ Az oltárköhöz fűződött egy babona, miszerint elmozdításának súlyos következménye van, s az egész község leéghet.

éven át díszítette a Holitscher-kastély bejáratát.⁹ Az oltárkő már 1860-ban, az akkor Boschán család tulajdonában lévő kastély kertjében volt látható, egy díszes boltíves kapu részlettel együtt. Rómer Flóris ekkor leírta az oltárkő feliratát is, így az fennmaradt az utókornak.¹⁰ A műtárgy 1959-ben került a Veszprém Vármegyei Múzeum tulajdonába (mai Laczkó Dezső Múzeum). A honfoglalás korából 1911-ben húsz darab sír került elő.¹¹ Az Árpád-korból számos hétköznapi használati tárgy, ékszer került elő Csetény területéről.

A települést 1333-35-ben említik először az oklevelek, Csheten-néven. 1392-ben már csesznek várának birtokai közé tartozik, ekkor a Garai-család tulajdonában volt. Utánuk a cseszneki vár, így Csetény tulajdonviszonya is sűrűn változik. A török uralom időszaka alatt Csetény dolgairól meglehetősen keveset tudunk. A település a történelem során többször tűzvész áldozata lett, így valószínű, hogy ennek során fontos iratok is megsemmisültek.¹²

4.2. Esterházy-család

Csetény 1636-ban az Esterházy-család cseszneki ágának tulajdonába került. II. Ferdinánd uralkodó adománylevelben Csesznek várát, illetve annak összes hozzátartozó falvát és birtokát, köztük Csetény települését, báró Esterházy Dániel, Tóti Lengyel Jánosnak és Tóti Lengyel Boldizsárnak adományozta. Ezek a birtokadományok alapozták meg Esterházy Dániel, így a család cseszneki ágának befolyását. Az uralkodó a birtokadományokért cserébe számíthatott az adományozottak támogatására, hűségére. Ez az adomány vonatkozott az adományozottak férfi örököseire is. A három tulajdonos a cseszneki várhoz tartozó területeken egyenlő mértékben osztozott meg, ekkor még mindhárman birtokoltak jobbágytelkeket Csetényben.¹³

Az ezt követő időszakban Esterházy fokozatosan kivásárolta a Lengyel testvérek részét, 1643-ban Lengyel János, majd Lengyel Boldizsár részét is megvette. 1645-ben vált a cseszneki vár és a hozzátartozó birtokok egyedüli tulajdonosa, miután megváltotta Hosszuthóty Györgytől a fennmaradó más kézben lévő területeket.¹⁴

⁹ Faller 1929. p. 5

¹⁰ Rómer 1860

¹¹ Sári 2000 p. 5

¹² Faller 1929. p. 7

¹³ Jakab 2013. p. 60-68

¹⁴ Eszterházy 1901 p. 177

Esterházy Dániel halála után, 1654-ben, négy fia, I. János, Zsigmond, Mihály és I. Imre örökölte. A cseszneki vár, a cseszneki kapitányi cím és a teljes birtokállomány, így Csetény községe is Esterházy I. János kezébe került. Tőle fia, Esterházy I. (Bakonyi) Ferenc örökölte a birtokot. A csetényi területek miatt I. Ferenc pert folytatott a Nádasdy családdal. Itt megemlíteném, hogy a török hódoltság alatt a cseszneki uradalomhoz tartozó tizenöt faluból mindössze öt maradt lakott, köztük Csetény. A török kiűzése után indult meg a terület gazdasági felvirágozása.¹⁵

Csetényben több malom is volt ebben az időszakban, amelyekből három jelenleg egyedi tájértékként, egy ezen felül ipari műemlékként van nyilvántartva.¹⁶ A település termőtalaja mindig is meglehetősen tápanyagszegény, agyagos volt, így a klasszikusnak vélt mezőgazdaság nem volt kifejezetten jó bevételi forrás.¹⁷ Ehelyett a falu, csakúgy, mint a többi környező település, tűzifában és épületfában bővelkedett, így a fakitermelésből szerzett bevételt, Cseténynek külön erdőispánja is volt. Később, az 1750-es évektől jelentősen lecsökkent a település erdőterületeinek mérete, köszönhetően az intenzív fakitermelésnek és az erdőtüzeknek köszönhetően.¹⁸

Esterházy I. Ferenc 1746-os halálával, direkt leszármazott hiányában, apja testvéreinek leszármazottjai örökölték meg a birtokokat. Az oldalági öröklődés során a terület több tulajdonos kezébe került.¹⁹ Esterházy I. Dániel egyetlen akkor élő dédunokája, Esterházy III. Imre, nyitrai püspök²⁰ 1747-49-ben három részre osztotta a cseszneki uradalmat; egyharmadot ő maga, egy-egy harmadot pedig az Esterházy család két leszármazottja kapott meg.

¹⁵ Márkusné 2013. p. 73-77

¹⁶ Csetény Község Önkormányzata Képviselő-testületének 15/2013. (XII. 21.) önkormányzati rendelete - Csetény Község Helyi Építési Szabályzatáról

¹⁷ Bél 1735 p. 64-65

¹⁸ Boross 2013 p. 86-88

¹⁹ Jakab 2013. p. 60-68

²⁰ Esterházy III. Imre nevéhez fűződik az az Eötvös Károly által leírt történet, miszerint a falu dombján álló szilfára, a nyitrai püspökre, a református lelkipásztor által mondott átok miatt a falu el van átkozva, soha nem lesz állandó tulajdonosa. (Eötvös 1904a. p. 1-2, 1904b. p. 1-3) A szilfa az átok fájaként honosult a falusiak körében. Eötvös írása két részben jelent meg a Pesti Hírlapban, 1904. decemberében, illetve 2009-ben egy, Eötvös Károly nyolc elbeszélését tartalmazó kötetben is megjelent. (Eötvös 2009 p. 88-96) A történet szerint, az átok örökletes volt, tehát a csetényi uradalom mindenkori tulajdonosára száll, és valóban, ennek a birtoknak számos különböző tulajdonosa volt, akik egymást váltva, különböző tragédiák során veszítették el a birtokot. A kétrészes tárcát Balla Endre, Csetény akkori református lelkésze, 1905-ben válaszcikkben pontosította, egészítette ki. (Balla 1905 p. 47-48)

Esterházy III. Imre 1763-ban hunyt el. 1764-ben hagyatékáról leltár készült, ebben még nincs említés, hogy bármiféle kastély vagy kúria állna Csetényben.²¹ Halála után Esterházy IV. Dániel, majd a fia, Esterházy Nepomuki III. János kezébe került Csetény. Nepomuki Bakonyoszlopon épített kastélyt, ezzel alapult meg az Esterházy család bakonyoszlopi ága.²²

Nepomuki III. János 1840-es halála után Csetény egyik fia, Esterházy III. Mihály kezébe került. A gróf 1817-ben feleségül vette Schröfl Antónia bárónőt, majd 60 000 ezüst forintnyi kölcsönt vett fel, minden bizonnyal a csetényi kúria bővítésének céljából.²³ A kastély telkén található kápolnát is III. Mihály építette, 1844-48 között.^{24 25}

4.3. 1852-1890

1852-ben ifj. Zitterbarth Mátyás, a kor egyik leghíresebb pesti klasszicista építész megvásárolta a csetényi kastélyt a Esterházy-Schröfl házaspártól.²⁶ Zitterbarth az 1858-as jegyzőkönyv szerint a református egyház birtokát adományával megkészszerzte.²⁷ Zitterbarth időszaka alatt a kastélyt és a hozzá tartozó birtokot Grünfeld Herman bérelte. Grünfeld foglalkoztatásában lévő Vámbéry Ármin, török nyelv és néprajzkutató, önéletrajzi művében egy 1856-os rablóbanda betöréséről írt, aminek során a kastélyból számos értékes műtárgy kerülhetett el. Zitterbarth a szabadidejét mind a birtokon töltötte, a 1856-ban a Déli Vasút nagy részének építését és földmunkáját is vállalta.²⁸ Ez az óriási beruházás és az ebből adódó problémák miatt az 1857-es évben elvesztette összes vagyonát, így a birtok a hitelezőjének, a bécsi Boschán Bankház tulajdonosának, Boschán József kezébe került. Halála után leszármazottjai örökölték meg a kastélyt. 1873-ban Boschán Gusztáv, B. József unokája, a tőzsdei válságban tönkrement és öngyilkos lett.²⁹

²¹ Virág 2012 p. 80-85

²² Márkusné 2013 p. 77

²³ Virág 2012 p. 80-85

²⁴ Pollák 1861 p. 173

²⁵ Erről eltérő információk vannak, egy forrás szerint (Pollák 1861) 1844-ben építették, azonban az 1845-ös egyházi látogatás (*Canonica Visitatio*) még nem említi a kápolnát. 1848-ból már biztos leírás van róla.

²⁶ Virág 2012 p. 80-85

²⁷ Faller 1929 p. 14

²⁸ Eötvös 1904a

²⁹ Virág 2012 p. 80-85

A Boschán család hagyatékát Schlézinger Dávid lett futólag a birtok tulajdonosa, 1874-től, 1876-ig, majd örökösei vezették a kastélyt 1887-ig.³⁰ Schlézinger Dávid zsidó vallásából kifolyólag megtagadta a település katolikus híveinek a kastélyhoz tartozó kápolna használatát. A Schlézinger-család örökös tagjai a birtokot részekben eladták, a kastélyt Bornemisza Gábor vásárolta meg, aki helyreállította a katolikus kápolnát.

4.4. Holitscher-család

A kastély és a hozzá tartozó 2 ezer holdas uradalom és az épületek 1891-ben került a Holitscher-család birtokába, mikor Holitscher B. Lipót bécsi üzletember 205 000 forintért megvásárolta. Holitscher Lipót bőkezű adományairól Balla Endre református lelkész részletesen írt 1905-ben megjelent cikkében.³¹ A család ezután Bécsből Cseténybe költözött, és hosszú távra berendezkedett a faluba. A településen szeszfőzdét és téglagyárat létesítettek. Halála után két fia, Pál és Károly örökölte a birtokot, majd 1917-ben Holitscher Károly megvásárolta bátyja részét és egészen a II. Világháborúig ő volt egyetlen tulajdonosa.³² Holitscher Károly országgyűlési képviselő és a Veszprémvármegyei Gazdasági Egyesület alelnöke, majd elnöke is volt.³³

Holitscher Károly katolikus vallásra megkeresztelkedett zsidó volt. A háború folyamán először a falu lakói bújtatták, majd a német katonák elhurcolták Súrra, azonban magas váltságdíj megfizetésének fejében elengedték. A család elveszítette a kastélyt, kitelepítették őket a birtokon található intézőlakások egyikébe. A II. Világháború során a kastély orosz katonakórházként is funkcionált. Holitscher Károly végül orosz katonák által szerzett sérüléseibe halt bele.³⁴ Eredeti sírhelye Zircen található, de 2024-ben a kápolna mellé újratemették, így a sírja a kastéllyal együtt látogatható.

4.5. Államosítás

A II. Világháború után a kastélyt és a hozzá tartozó birtokot államosították, a helyi tanács tulajdonába került. A 20. század második felétől a park és a kastély fontos közösségi szerepet töltött be Csetény életében. Jelenleg önkormányzati kézben van.³⁵

³⁰ Faller 1929 p. 14

³¹ Balla 1905 p. 47-48

³² Virág 2012 p. 80-85

³³ Pápai Hírlap 1931

³⁴ Kelemen 2008 p. 26.

³⁵ INT-06

5. A kastély épületének történeti áttekintése

A kastély építésének pontos időpontja nem ismert. Faller Jenő 1929-es csetényi monográfiája szerint Esterházy Imre már 1749-ben a birtokon lakott.³⁶ Ezt cáfolja meg azonban Esterházy III. Imre hagyatékeltára, amely 1764-ben készült el és ami nem tartalmaz rendszeres vagy időszakos tartózkodásra alkalmas kastély vagy kúriaépületet. Biztosan létezett azonban a pince és a pincével megegyező alapterületű épület, amely még a szőlőtermesztés időszakából maradt fenn.³⁷ Az I. Katonai felmérés (1783) térképén szintén nem található sem nagyobb, önálló épület, sem birtok, ezért azt lehet feltételezni, hogy a kastély épülete csak ezután épült fel. (2. melléklet)

A kastély átépítése során „CIE” (*Commes Iohannes Esterházy*) monogrammal ellátott téglákat találtak, amely Esterházy III. Jánosra (1754-1840) utal.³⁸ Az 1794-es földkönyvben említésre került egy „Urasági Tiszt Háza”, amely minden bizonnyal a későbbi kastély alapjául szolgált.³⁹

1852-ben Zitterbarth Mihály, a kor neves klasszicista építész kezébe került a birtok. Valószínűleg az ő nevéhez fűződik az eredetileg barokk stílusban épült kastély klasszicista stílusban készített tervei és átalakítása.⁴⁰

Az 1852-ben készült II. Katonai felmérés egyértelműen ábrázolja a kastélyt, a hozzá tartozó kiszolgáló épületeket és a kápolnát, a birtok határait, valamint a park úthálózatát is. (3. melléklet) A térképen még megtalálható a földszintes kastély, valamint a nyugati irányban közvetlen mellette álló, nyitott verandás földszintes épület.⁴¹ Az ún. „kiskastély” épületét a fő épülettel fedett átjáró kötötte össze.⁴² (3. ábra) Ebben az épületben kapott helyet a könyvtár, emellett pipázásra használták, valamint a vendégszobák is itt voltak.⁴³ Ezen épületrészt 1893-ban, már Holitscher Lipót tulajdonában, lebontották, részben ennek helyére épül majd 1922-

³⁶ Faller 1929 p. 15.

³⁷ Sári 2000 p. 22.

³⁸ Sári 2000 p. 22 szerint a „CIE” monogram Esterházy Imrere utal, ez egybeillene Faller állításával, miszerint a birtokon 1947-től laknak.

³⁹ Virág 2012 p. 82.

⁴⁰ Virág 2012 p. 83.

⁴¹ Faller 1929 p. 15.

⁴² Sári 2000 p. 23.

⁴³ Somogyiné 1989 p. 31-33.

ben az emeletes szakasz.^{44 45} (4. ábra) Egy 1890 előtről származó képeslap már ábrázolja a négyzetes alaprajzú tornyot, amelynek pontos építési ideje nem ismert. (7. ábra)

Miután a birtok Holitscher Károlyhoz került 1917-ben, megkezdődtek a felújítási munkálatok. 1920 és 1922 között Mohácsi László építész tervei alapján építették át az épületet. Az ekkor készült emeletes szakasz adott otthont a konyhának, ebédlőnek, dolgozószobának, valamint télikertnek. Emellett itt volt a személyzeti szállások egy része és a vendégszobák is.⁴⁶ Az emeleten napozó terasz kapott helyet.⁴⁷ A kastélyhoz ekkor csatlakozott egy télikert is.⁴⁸ A villanyt 1930-ban vezették be az épületbe.⁴⁹

3. ábra: Földszintes épület, „Kiskastély” a mai emeletes rész helyén, képeslap 1893 előtt (INT-07)

4. ábra: Az elkészült emeletes szárny, képeslap részlet, 1932 (INT-07)

A II. Világháború alatt nagyjából egy hónap hosszan hadikórházként működött, illetve katonák elszállásolására használták a kastély épületét. A háború után államosították, a rendszerváltásig az épületben helyett kapott gyógyszer, posta, községi tanács, könyvtár, közösségi tér, valamint egy időben az általános iskola is itt üzemelt. Az épületben szolgálati lakásokat is alakítottak ki.⁵⁰ 1958-tól műemléki védelem alatt áll.⁵¹ Hetente három filmet vetítettek a kastély épületében. Ezen kívül egy ún. „Ifjúsági Büfé” is nyílt az épületben, ez nagyjából cukrászdának felel meg.⁵²

⁴⁴ Faller 1929 p. 15.

⁴⁵ Egyes források (Virág 2012 p.85.) szerint az épületrész lebontására csak 1922-ben, a felújítást megelőzően került sor.

⁴⁶ Virág 2012 p. 86.

⁴⁷ Somogyiné 1989 p. 31-33.

⁴⁸ Kelemen 2008

⁴⁹ Virág 2012 p. 85.

⁵⁰ Somogyiné 1989 p. 31-33.

⁵¹ INT-08

⁵² Napló 1967 p. 3.

Az épületet 1960-ban kívülről tatarozták.⁵³ A kastély földszintes részét 1993-94-ben önkormányzati segítséggel újíttotta fel a Holitscher Kastély Felújító Társaság Alapítvány. (5. ábra) Az emeletes rész felújítását 2000-ben kezdték. 2019-ben indult az épület teljes körű, külső-belső felújítása és 2021-ben adták át az elkészül épületet.⁵⁴ Jelenleg az épületben kap helyet a községi könyvtár, ezen kívül rendezvényhelyszínként működik, 2025 nyarától hivatalosan látogatható turisták számára is.

5. ábra: Kastély az előkert felől 1995 (Napló 1995)

6. A kertben található egyéb épületek áttekintése

6.1. Kápolna

A kastély előkertjében álló katolikus kápolnát minden bizonnyal Esterházy III. Mihály építtette, a kastély felújításával egyidőben. Mai neve Rózsafűzér Királynéja-kápolna. Pontos építési időpontja nem ismert, 1845 és 1848 közé datálják. Neoklasszicista stílusban épült, amit a mai napig őriz. Egyterű hosszahajós teremkápolna, sekrestyével. 2021-ig fazsindelyes harangtoronnyal rendelkezett, ez a felújítás során bádogra lett cserélve.⁵⁵ A kápolna 1867-ben tűzvész áldozata lett, a bécsi Boschán család azonban újraépíttette és felszenteltette.⁵⁶ 1874-ben a zsidó vallású Schlézinger Dávid birtokos megtiltotta a kápolna használatát a falu katolikus híveinek, ekkor a berendezését Ácsteszerre szállították. 1887-ben Bornemissza Gábor, feleségével együtt a kápolnát helyreállíttatta, annak fenntartására 200 forintnyi értékben alapítványt hoztak létre. Ekkor a berendezés is visszakerült, a kápolna fel lett szentelve. Holitscher Károly a nagyszabású birtok és kastélyrendezés során, 1922-ben, a kápolnát is felújította.⁵⁷ Ezt követően 1994-ben, 2007-ben és 2021-ben folytak rajta megújító munkálatok.⁵⁸ Az

6. ábra: A kápolna 1909-ben (Zempléni Múzeum, Szerencs, 0118919, hungaricana.hu)

⁵³ Napló 1969 p. 4.

⁵⁴ INT-06

⁵⁵ A helyi védelemre javasolt Csetény hrsz: 6, Hunyadi u. 7. számú Katolikus kápolna értékleltára - az 5. melléklet a 68/2018. (IV.9) Korm. rendelet szerint

⁵⁶ Pollák 1861 p.173

⁵⁷ Faller 1929 p. 16.

⁵⁸ INT-03

1850-es években a kápolnához északról és nyugatról kapcsolódva, az előkertet határolva épület létesült, egykor intéző épületként funkcionált. Napjainkban falusi szállásként üzemel.

6.2. Gazdasági Épületek

Az állandó lakhelyként szolgáló birtok kiszolgálására számos személyzeti és gazdasági épület tartozott a kastély épületéhez. Esterházy III. Mihály a 19. Század elején nagyobb összegű kölcsönt vett fel, amelyet a birtok fejlesztésére használt fel. Adósságának csak egy részét tudta fedezni, a maradék részét három testvére fizette ki, akik ekkor leltározták is a birtokot; széntár, magtár, istálló, pajta és béres- és cselédlakások álltak ekkor az uradalomban.⁵⁹ A birtokhoz már 1857 előtt is tartozott egy épület, amelyet Holitscher idején kertészlakként volt használva. Arról nincs információ, hogy előtte mi volt a funkciója, de valószínű, hogy már az Esterházyak is hasonló céllal használták. Holitscher Károly ezt még több gazdasági és kiszolgáló épülettel egészítette ki; 3 sor cselédlakás, főző és mosókonyha, tyúkház, virágházak kamrával, méhház, jégverem, és kertészeti szerszámsház volt található a birtokán. Ezen épületek egy része a kastéllyal szemben, a mai Hunyadi utca túlsó oldalán helyezkedtek el.⁶⁰ A gazdasági épületekből szinte semelyik nem maradt fenn. Ez alól kivételt képez az előkert nyugati határvonalát adó épület, amely a kastély mindennapi feladatainak ellátását segítette elő. Rossz állapotban van, a dolgozat írásakor nincs használatban, üresen áll.

7. Kerttörténet

7.1. Kialakulástól 1891-ig

Az kastély épületéhez hasonlóan a kert kialakításának körülményei is a homályba vesznek. Sem időpontját, sem tervezőjét nem ismerjük. Valószínű azonban, hogy a III. Mihály által abszolváltnagyszabású kastély és birtok bővítéskor került sor a park kialakításra is, a 19. század első negyedében. Ezt támasztja alá az az 1912-es cikk, amely azt írja, hogy „*a csetény-cseszneki dominium utolsó Esterházy birtokosa [III. Mihály] már a múlt század 30-as éveiben előszeretettel tartózkodott kedvenc vérbükkje árnyékában...*”⁶¹ A birtok mérete nagyjából 10-15 kataszteri hold [~5,75-8 hektár] közötti.⁶² A kert kicsi mérete ellenére is változatos

⁵⁹ Sári 2000 p. 25.

⁶⁰ Kelemen 2007a

⁶¹ Sill 1912

⁶² Erről eltérő adatok vannak – Faller 1929 „10 kat. hold”, Sári 2000 szerint „legalább 16 kat. hold”, Napló 1968 szerint „14 holdas őspark”

domborzati viszonyokkal rendelkezik; két magasabban fekvő területe van, a kastély az egyikén helyezkedik el. A kert angol, tájképi stílusban készült, a falu lakói sokáig „*Anglia*” néven hivatkoztak rá.⁶³ Ez főként a szabad, oldott útvezetésben, az egybefüggő gyepfelületekben és a dísznövényhasználatban mutatkozik meg, a tájképi kertekre általában jellemző, természetes hatású víz ebben a kertben nem jelenik meg.

Az I. katonai felmérésen (1783) a birtok helyén még csak szőlőültetvények és a hozzájuk tartozó pincék láthatóak. (2., 12. melléklet) A tájképi kert első ábrázolása az 1852-es II. katonai felmérésen található. A mai birtokhatárokkal többé-kevésbé megegyező parkot ábrázol. A térképről leolvasható a kert tájképi stílusra jellemző útvezetése, az előkertben látható a kocsiforduló, illetve a park magas pontján egy építmény is jelezve van. Ekkor a birtokhoz északnyugati irányból erdő, délnyugati irányból gyümölcsös is tartozott, északkeletről szántó határolta. Délkeleti irányból a falu szorosan kapcsolódik a kerthez. A térképen egyértelműen látszanak a kastélyhoz tartozó kiszolgáló épületek, az állatok ellátására és növények termesztésére használatos gazdasági területek. (3., 12. melléklet)

Zitterbarth Mátyás klasszicista építész, aki mindössze öt évig, 1852-től 1857-ig⁶⁴ birtokolta a csetényi uradalmat. Bár az épületet saját tervei alapján felújította, arról nem szolgál információ, hogy a park milyen szintű változáson esett át ezen idő alatt. Az 1857-ben készült kataszteri felmérés részletesen ábrázolja a kertet. Ezen a térképen található úthálózat nem egyezik meg az 1852-es katonai felméréssel nem egyező úthálózattal, kisebb területet fut be, viszont több elágazást és kanyart tartalmaz. Az előkertben található gyepfelületnek a formája, valamint az utak elhelyezkedése is pontosabban leolvasható, látható a gyepen elhelyezkedő két kis gruppos növénycsoport. A kataszteri térképen megjelenik egy kör alakú, geometrikus növénykiültetés a kert közepén, illetve szintén ábrázol egy fából készült építményt a kert legmagasabb pontján. (4., 12. melléklet) Ezek a változások adódhatnak csak a térképek közötti részletességi és olvashatósági különbségekből, de az is elképzelhető, hogy Zitterbarth rövid ideig tartó tulajdonossága alatt az épület mellett a kertet is felfrissítette. Az ábrázolt növényzet főként lombos fából álló állományra utal, de az előkertben és a kert nyugati oldalán örökzöld fákat láthatunk. Tisztázatlan, hogy a parkhoz korábban kapcsolódó gyümölcsös és erdő területből ekkor mekkora rész tartozott a birtokhoz.

⁶³ Somogyiné 1989 p. 33.

⁶⁴ Egy cikk 1968-ból (Napló 1968 p.4.) a parkot „Zitterbarth-park” -ként említi. Más források szerint a birtok csak 1857-ig volt Zitterbarth kezében.

Az 1872 és 1884 között elkészült III. Katonai felmérés kevés adattal szolgál a tájképi kertről, azonban a terület kiterjedése, az előkert és a gazdasági területek is jóformán változatlan formában szereplenek rajta. (5. melléklet) A IV. katonai felmérésről (1941) szintén nehezek olvashatók le az információk, a parkhoz csatlakozó erdő és gyümölcsös területe megváltozott, illetve lecsökkent. (6. melléklet)

1860-ban Rómer Flóris a „Zitterbarth-park”⁶⁵ -ban látta azt a Maximianus-féle oltárkövet, amely közel egy évszázadig díszítette a kastély bejáratát, mielőtt a veszprémi múzeumba került.⁶⁶ 1860 és 1874 között a földkönyv „kastél angliai kerttel” és „kastél angol kerttel” említi.⁶⁷ A 19. század végéről származó képeslapokon az előkertben található gyepfelület egynyári virágos növényekkel és egzotikus évelőkkel beültetett gruppos virágágyás díszíti. A kastély elülső homlokzata kúszónövényekkel befutott, az ablakokban gazdagon virágzó növények találhatóak. A közvetlen a kastély előtt található sáv szintén sűrűn beültetett. (7. ábra)

7. ábra: Előkert; képeslap 1890 előtről
(cseteny.hu)

A csetényi birtokon egykor gyakornokként dolgozó Sill Béla által 1912-ben írt cikk hasznos információkkal szolgál a parkról, kimondottképp a híres csetényi vérbükről (*Fagus sylvatica* 'Atropurpurea'). Eszerint a park egy őserdőből alakult ki, ennek köszönhető a számos idős faegyed. A tulajdonosváltások és az ebből adódó kisebb-nagyobb kerti beavatkozások során később ezeket azért irtottak ki, hogy helyet kapjanak a különböző kerti objektumok, mint például a „virágos körönd”⁶⁸. A cikk írója továbbá beszámol a vérbükről; a déli lejtőn volt található⁶⁹, egy *Liriodendron tulipifera* mellett, s már huszonöt éve, 1887-ben is terebélyes volt, III. Mihály is előszeretettel pihent és tanácskozott árnyékában. Az akkori református

⁶⁵ Napló 1968 p.4.

⁶⁶ Virág 2012 p.83.

⁶⁷ Sári 2000 p. 23.

⁶⁸ Sill 1912. A „virágos körönd” az 1857-es kataszteri térképen megjelenő kör alakú kiültetésre utalhat.

⁶⁹ későbbi források (Sári 2000) szerint a fa a kastély és a sportpálya közötti, északkeleti lejtőn helyezkedett el, azonban a 20. század elején a birtokon több vérbükk is volt, elképzelhető, hogy nem ugyanarról az egyedről van szó

lelkész Járdánházy Dániel később, a tulajdonosváltások során is gondját viselte a fának. Saját tapasztalatairól is beszámol, amelyeket akkor szerzett, amikor gazdasági gyakornokként alkalmazta Bornemissza Gábor és az amerikai felső tízezerhez tartozó felesége, Price Matild Lujza. Elmondása szerint a kastélyt számos külföldi vendég látogatta és mind megcsodálta a terebélyes vérbükköt. Arról is beszámolt, hogy József főherceg hatezer forintot ajánlott egy olyan vérbükk egyedért, amelyet az alcsúti parkban el tud ültetni. Emiatt az alcsúti főkertész is megtekintette a csetényi vérbükköt, amely csak a szállítással kapcsolatban felmerülő technikai nehézségek miatt maradt végül a helyén. A szerző kitér rá, hogy mind Holitscher B. Lipót, mind Holitscher Károly nagy gondját viselte a fának és a birtokból mintagazdaságot hoztak létre.⁷⁰

8. ábra: A híres vérbükk, alatta emberek, 1950-es évek (Csetényi Központi Könyvtár)

7.2. 1891-1945

A Holitscher család 1891-ben szerezte meg az birtokot és egészen 1945-ig a kezükben volt. Ez idő alatt nem csak gazdasági, de kertészeti szempontból is fénykorát élte a csetényi uradalom. A parkot 1906-ban átalakították Holitscher Károly felesége, Kemény Vilma felügyelésével, aki Råde Károly kertésztől, dendrológustól, a Kertészeti Tanintézet főkertésztől kapott tanácsokat.⁷¹ A századfordulón a park teljesen rendezetlen, elbozótosodott állapotban volt. Felnőtt az aljnövényzet az idős faállomány alatt.⁷² Az ekkori értékes növényállományt egy 1900-ban, a Kertészeti lapokban megjelent cikk ismerteti. Eszerint a parkban rengeteg idős és nagyméretű fa – többek között *Fraxinus*, *Aesculus*, *Acer*, *Robinia*, *Populus*, *Tilia*, *Juglans* (kőris, vadgesztenye, juhar, akác, nyár, hárs dió) – vetekszik az egyre magasabbra és sűrűbbre növő özönnövényekkel és az azzal járó árnyékkal. A különlegesebb egyedek közé tartozik a *Ginkgo biloba*, *Sorbus torminalis*, *Platanus orientalis*, *Carpinus betulus* és a *Quercus cerris*. Túlevelű példányokból a *Pinus sylvestris*, *Abies excelsa* és a *Larix europea* vannak megemlítve. A *Fagus sylvatica* 'Atropurpurea'-t (vérbükk). nem említi. A cikk továbbá

⁷⁰ Sill 1912

⁷¹ Sári 2000 p. 23.

⁷² Sonnevend 1960

említést tesz néhány, a parkban található cserjékről. Ezek főként őshonos, pionír, Magyarország erdőiben megtalálható fajok, amelyekről feltételezhetjük, hogy véletlenszerűen találtak maguknak helyet. (*Euonymus, Staphylea, Laburnum*). Az író még felfedezett néhány díszcserjét is, amelyek a túlélésért küzdöttek a magasra nőtt, kompetitív növényzet között (*Syringa, Ligustrum, Spiraea, Philadelphus, Cornus*).⁷³ A kastély előtt húzódó Hunyadi úton, az épület és a cselédlakások között diófasor volt.⁷⁴

Kemény Vilma ilyen állapotban kapta kézhez a kertet, melyből később igazi mintagazdaságot és virágzó kertet hozott létre. A nagybirtokos család számos külföldi és magyar vendéget fogadott, akiknek nagy büszkeséggel mutatták be a parkot.⁷⁵ Nagyobb léptékű kerttervezés nem ment végbe, viszont a parkot kitisztították, idegenhonos növényeket ültettek és egészen a II. világháborúig rendszeren fenn volt tartva.⁷⁶ A parkról szintén nem maradt fenn írásos forrás, azonban az egykori csetényi főkertész, Reiber János fiának szóbeli közlése számos fontos információval szolgált az utókor számára, mind a park szerkezetéről, mind annak fenntartásáról. Ezeket az adatokat alátámasztja az az 1928-as, a Köztelek című újságban közölt kishirdetés, amelyben a Holitscher birtokra keresnek műkertészt. Az álláshirdetésben ugyanis fel vannak sorolva az elvégzendő feladatok, az elvárt ismeretek.⁷⁷ (25. melléklet)

A területen parkerdő, ligetes növényzet kapott helyet, középen nagy kiterjedésű gyepfelület volt. Ez a kilátótól indult és a sportpálya mélypontjában végződött. A főkertész fiának beszámolója szerint télen a domboldalon még síelésre is alkalmas volt. A gyepes területhez kapcsolódva, a mai labdarugópálya helyén, viszont annál alacsonyabb szintben, körissel körbevett vörös salakos tenispálya kapott helyet.⁷⁸

⁷³ Szilágyi 1900

⁷⁴ Kelemen 2008

⁷⁵ Kelemen 2008

⁷⁶ Sonnevend 1960 p. 3

⁷⁷ Köztelek 1928 p.1795

⁷⁸ Kelemen 2008

A kastély hátsó homlokzatától lépcső vezetett le a kertbe, ennek a végén volt egy három méter átmérőjű kert, amelynek díszei faragott kövek voltak. A kert a „római-kert” nevet viselte, minden bizonnyal itt volt látható a római korból maradt faragott oltárkö is. „*A kastély hátsó homlokzatánál volt egykoron a bejárat a moziba, egy zöldre festett ajtó. Innen vezetett a futballpálya irányába tíz-tizenkét lépcsőfok a mintegy három méter sugarú kör alakúra kialakított kerthez, ahol pihenőpadokat és vésett köveket találhattunk. Ezeken a köveken írásokat lehetett felfedezni, ...*”⁷⁹ Faller Jenő 1929-es művében ezen kívül megemlíti, hogy a parkban található a régi római stílusú templom portáléjának vésésekkel díszített ívrészlete is.⁸⁰ A leírások alapján ez a kertrészlet hasonlít az 1857-es térképen jelölt kör alakú virágágyásra, azonban nem egyértelmű, hogy valóban ugyanarról az objektumról van szó. A parkban szintén helyett kapott egy sziklakert, amelyet több mázsás sziklatömbök, valamint élő és kúszónövények alkottak.⁸¹

9. ábra: A kastély előlről, a kápolna felől, 1930-1945 között (Zempléni Múzeum, Szerencs 0118922, hungaricana.hu)

10. ábra: A kastély hátsó homlokzata, 1930-1945 között (Zempléni Múzeum, Szerencs 0118921, hungaricana.hu)

Az előkert 1930 és 1945 közötti állapotát kép alapján ismerhetjük. A kocsiforduló süllyesztett gyepeben virágágyások, formára nyírt *Buxus sempervirens* bokrok, a kastély előtt közvetlen alacsony sövény látható. Fellelhető az a kúp alakúra nyírt tiszafa bokor (*Taxus baccata*), amely későbbi képeken is beazonosítható. A képen szintén látható az a fedett folyosó, pergola, amely összekötötte a kastélyt a gazdasági épülettel. (9.ábra) Egy másik, feltehetőleg az előzővel egyidőben készült kép a kastély hátsó oldalát ábrázolja, amely nagy felületen futónövények futnak fel rajta. A kastélyt nagy méretű, idős lobbullató és örökzöld fák környezik, a kép előterében pedig sziklakerti növények láthatóak. (10. ábra)

⁷⁹ Kelemen 2007b p.2-3

⁸⁰ Faller 1929 p.11

⁸¹ Kelemen 2007 p.3

A parkban található murvás úthálózat 20. század eleji elrendezéséről szintén részletes leírással rendelkezünk. *“A hosszúkörút vagy nagykörút a park egész szélességébe haladt, bizonyos szakaszai ennek ma is gyalogútként szolgálnak. A kastély és a kápolna között indult meg a mélybe, a Vaspeti [kilátó] felé tartó mélyútnál (kijárat a Jókai utca felé) kicsit beljebb haladt, majd innen tovább egy nagy kanyarral a kilátó irányába, végül a kertészlakás parkfelőli bejáratánál ért véget. A következő, második hosszú út a kastélytól a sziklakert mellett a Vaspeti irányába haladt, az egykor színpadnak épített betonplacc fölött, amely utat ma is padok szegélyezik, s a parkkal szomszédos utolsó Ady Endre utcai háztól fölfelé mintegy százötven méterre csatlakozott a hosszú körúthoz. Voltak kisebb összekötő utak is a parkban, például a kertészkert felé. A kastélytól a mai sörkert irányába haladt egy út, majd elágazott jobbra, a futballpálya kastély felé eső kapuja fölött tartott a mélybe, s ez is csatlakozott a hosszú körúthoz. A második hosszú úttól indult meg egy újabb út a völgybe, „állomásai” voltak a pihenőhelyként szolgáló öreg tölgy, a tenispálya, majd innen az Ady Endre utca irányába ment tovább.”⁸² (19. melléklet) A gyalogos ösvények mellett virágos növényekkel körberakott öblöket alakítottak ki a pihenőpadok számára.⁸³*

Az uradalom ekkor két egységre osztható; park és kertészet. A 20. század első felében ugyanis kifejezetten nagy hangsúlyt kapott a zöldség és gyümölcsstermesztés, palánta és virágtermelés. A kastélyba heti kétszer vittek friss virágot, amelyet a birtokon növesztettek. A növények téli tartásához a szerszámoskamrához csatlakozva, hideg és melegházat alakítottak ki, melyeket fatüzelésű kályhával fűtöttek. A fát a park fenntartásából származó fanyesedékből szerezték, a fűtést két-három külön alkalmazott látta el.⁸⁴ A kastély keleti végéhez Reiber elbeszélése szerint üvegből készült télikert csatlakozott, amely a háború során pusztult el.⁸⁵ A zöldség és gyümölcsstermesztés célja elsősorban természetesen a kastély kiszolgálása volt, azonban a felesleges megmaradt termény egy részét Zircre vitték eladni, illetve a zirci kórház számára ajánlották fel. A terményeket a kastély pincéjében, illetve a tárolásra kialakított jégveremben tartották el. A termesztett növények közé tartozott a retek, saláta, újhagyma, paprika, eper, cseresznye, de megtermett a füge is. A főkertésznek palánta és virágárusítási joga volt, amelyért százalékalapú díjat kapott.⁸⁶ A parkban minegy hatvan méhcsalád kapott helyet, a méhek

⁸² Kelemen 2007b p.3

⁸³ Kelemen 2008

⁸⁴ Kelemen 2007a

⁸⁵ Kelemen 2007b p.3

⁸⁶ Kelemen 2008

ellátása a főkertész feladata volt. A kaptárok a park északnyugati határánál voltak elhelyezve, a téli időszakban azonban a melegházakhoz hozták be őket.⁸⁷

A kertészeti munkálatokat külön kertész és két segítő látta el, a parkban külön kertészlak is volt. A kertészek főnöke Holitscher Károly felesége, kemény Vilma volt. Reiber János 1938-tól vezette a park feladatának ellátását, miután Holitscher Károly elküldte, hogy kitanulja a mesterséget egy csepeli kertészetben. Előtte a kertet egy Kaiser vezetéknevű kertész vezette. Miután a feladatokat átvette, családjával együtt beköltözött a kertészlakba.⁸⁸ A kertészlak már az 1857-es térképen is ábrázolva van.. Források szerint 1910-ben a Holitscher birtok 64 cselédet és 119 napszámost alkalmaztatott a gazdaság ellátására.⁸⁹ Reiber elbeszélése szerint 10-12 summáslányt foglalkoztattak, akik az olyan könnyű kertészeti munkákat segítették, mint az utak seprése, gereblyezés. Az utakról télen ökrök segítségével lekotorták a havat, de az egész parkban mindennapos, alapos fenntartási munkálatok folytak; metszés, gyomolás, öntözése, nyírás, takarítás.

Holitscher Károly 1945-ös halála után a gazdaság egy rövid ideig működött tovább, de összefogó személy híján gyorsan összedőlt. A II. Világháború során a kastélyban egy hónapra hadikórházakat rendeztek be. Az orosz katonák ellátására hadikonyha is működött, az uradalomban tömegtermelés folyt az ellátás biztosításához. A nyílt gyepre géppuskákat állítottak, melyekkel repülőket akartak lelőni.⁹⁰ Csetényben mindössze két napig, 1945 március 21-22 között folyt csata az orosz és német csapatok között.⁹¹ A II. Világháború alatt a községet egy alkalommal repülőről bombázták, amely során a kastély ugyan nem, de a környező idős fákból sok megsérült. A hadikórház halottjait gyors megoldásként a kastély udvarán temették el, majd 1945-46-ban a sírokat felszedték.⁹²

7.3. 1945-től napjainkig

Az 1945-ös események után a parkot és a Holitscher család kezében lévő birtokot államosították, aminek következményeként a kastély és a parkja nyitott lett a falu lakói számára. A kastély épülete a 20. század második felében számos közéleti funkciót töltött be.

⁸⁷ Kelemen 2007a

⁸⁸ Kelemen 2007a

⁸⁹ Sári 2000 p. 45.

⁹⁰ Kelemen 2008

⁹¹ Sári 2000 p. 35.

⁹² Kelemen 2008

1958-ban a kastély előkertjében virágágy és nyírt puszpángbokor (*Buxus sempervirens*) volt. Az 1960-es években az előkertben fából és dróthálóból készült alacsony kerítés vette körbe az előkert két részre osztott gyepét. A kaputól a kastély irányába egyenes út vezetett. Az út két oldalán a korábban említett formára nyírt tiszafa bokrok láthatóak. A park utcafrontján futó kerítés mellett idős fák adtak árnyékot. (30. melléklet) 1973-ra az előkertben található kerítés eltűnt, a növények tovább növekedtek. (31. melléklet)

Az egykori tenispálya és gyepfelület helyére először röplabdapályát, majd az 1950-es évek végén tekepályát és labdarugópályát alakítottak ki.⁹³ (11. ábra, 38-46. melléklet) Ez az építkezés hatalmas mennyiségű földmozgatással, földmunkával járt, az alacsonyan fekvő tenispálya helyét feltöltötték, a tájképi kert kialakult domborzata teljesen megváltozott. A pálya az egyik oldalról mély bevágásban helyezkedik el, ahhoz kapcsolódik a domboldal. A sportpályához öltözőépület is tartozik. A híres

11. ábra: A pálya 1960 körül (INT-07)

vérbűkk a futballpálya építése során pusztult el, a pálya rossz helyválasztása miatt, a földmunkák következményeként a gyökere megsérült. Az idős fa elszáradt, 1960-ban távolították el.⁹⁴ 1967 őszén a focipálya mellett kézilabda pályát is létesítettek. Szintén a parkban kapott helyet, a focipálya közelében egy söröző, amelyet a település lakói előszeretettel használtak.⁹⁵ A park legmagasabb pontján lévő faépítmény, a kilátó az 1960-as években már nem volt meg. (37. melléklet) A kastély mögötti lejtős területen lévő növények sorra pusztultak ki, kopaszodtak fel. (47., 49. melléklet)

⁹³ Napló 1958

⁹⁴ Napló 1968

⁹⁵ Napló 1958

A 20. század második felére az előkert ovális kocsifordulójának alakja kissé átalakult, a park főbejáratának irányába csúcsosodott. A kaputól a kastély bejáratához burkolattal fedett gyalogút vezetett, két oldalán ágyások és formára nyírt bokrok. Az előkertben magas, terebélyes fák voltak. Az 1990-es években csak gyep alkotta, a többi növényt eltávolították. 2004-ben az

12. ábra: Előkert, 1965-85 között (INT-07)

előkertben elkészült a játszótér és a pihenőhely is, az akkor még terebélyes, kellemes árnyékot adó fák alatt.⁹⁶ (54-55. melléklet) Egy évtizeddel később szimmetrikusan elhelyezve kisebb területű habitusú örökzöld cserjéket láthatunk. A gyepet ekkor még kettészeli egy ösvény, melynek két oldalán egy kis kiterjedésű összefüggő ovális virágágy van. (34. melléklet) Az előkertben sorakozó fákat 2020-ban vágta ki. Bár valójában voltak fagyönggyel benőtt egyedek, az összes fát eltávolították, ezzel radikálisan megváltoztatva az előkert hangulatát, az eddigi árnyas, lombos, védett udvarból egy napsütötte, nyílt terep jött létre, ahol a kastély első homlokzata egyértelmű fókusz képez.

2014-ben a Magyar Labdarugó Szövetség pályázatának segítségével a nagy labdarugó pálya mellett egy kisebb műfüves pályát létesítettek a parkban. A pályát nem fogadták egyöntetűen jó véleménnyel a településen lakók, 2012-ben egy véleménynyilvánító cikk részletezte a felmerülő problémákat.⁹⁷ A pálya helyválasztása örökségvédelmi kérdés is volt.⁹⁸

2021-ben a kastély épületének teljeskörű felújítása során az előkert is megújult. A kocsiforduló kisebb lett, középen egy kör alakú, stilizált virág alaprajzú barokk stílusú kiültetés található, melyet különböző szórt felületek és alacsony nyírt cserjék és bokros évelők alkotnak. A kerítés is felújításra került, belső oldalán fiatal juharfák sorakoznak, amik néhány évtized múlva idézni fogják az előkert régi hangulatát.

⁹⁶ Napló 2004 p.5.

⁹⁷ Csetényi Hírmondó 2012 p. 3-4.

⁹⁸ Napló 2014 p. 10.

8. Jelenlegi állapot

8.1. A kert jelenlegi állapota

A park nagyjából 8,5 hektáron terül el, szabadon látogatható, közpark szerepét tölti be. Délről és keletről települési szövet, északról és nyugatról mezőgazdasági terület veszi körül, így mint zöldfelület, elszigetelt, nem kapcsolódik egy nagyobb rendszerhez. Körben kerítés határolja, a Hunyadi út felől lábazatos kerítés, a többi részen drótkerítés fut. Két helyen nyitott kapu található, a park átjárható. A világítást az első kerítésfront vonalán, az előkertben elszórva, valamint a kastély és a sportpálya bejáratánál található egy-egy kandeláber alkotja, az erdős részen nincs világítás.

A parkot három nagy egységre lehet felosztani, ez a magas díszű előkert, a sportfunkciót betöltő területek és a parkerdő. Általánosságban elmondható, hogy az előkert, a kastély és a bisztró környezete jobban karban van tartva, mint a hátsó erdős rész. Az utak egységesen világos színű vízáteresztő szőtt burkolattal rendelkeznek, az állapotuk és a fenntartásuk fekvéstől változó. Ez a fajta burkolat megidézi a történelmi kertek anyaghasználatát, valamint előnye, hogy alacsony a telepítési és felújítási költsége, ennek ellenére hátrány, hogy fenntartási igénye viszonylag magas, könnyen gyomosodik és kopik. Az úthálózat vonalvezetése legalább az 1980-as évek óta változatlan.

A korábban ismertetettek szerint 2021-ben került sor az előkert felújítására. Az előkert mind formájában, mind növényalkalmazásában támaszkodik a kert fénykorából fennmaradt forrásokra, képeslapokra valamint a korabeli kertépítészeti stílusjegyekre. Reprezentatív szerepet tölt be, ennek megfelelően van karbantartva. Középen díszes kiültetés található, a

13. és 14. ábra: Előkert (Saját képek, 2025)

gyepfelületeket kúp alakúra nyírt tiszafa (*Taxus baccata*) és puszpáng (*Buxus sempervirens*) bokrok keretezik. Az előkert egy kisebb úttal körbejárható, az egykori gazdasági épület mellett hosszanti irányban pergola és befuttatott lugas található. A kápolna egyik oldalán Holitscher Károly sírja, a másikon pedig egy egykori emlékmű talapzata található. Maga az emlékmű nem látható. Az utak murvás felületűek, a vízáteresztő szórt burkolat megfelelő állapotú, helyenként keveredik a gyepel. Közvetlenül a kastély előtt középmagas rózsabokrokat találhatunk, melyeket alacsonyra nyírt puszpáng szegélyez. Az előkert jelenleg meglehetősen nyílt, az újonnan telepített fiatal fák fognak a jövőben árnyékot adni. (M.3. mellékletek)

A két gyepes sportpálya kihasználtsága magas, jó állapotban vannak. A nagyobb pálya 110 méter hosszú és 60 méter széles, szabvány szerinti, mérkőzések játszására alkalmas. A kisebb 30 méter x 70 méter nagyságú. Hozzájuk öltözőépület és lelátó is tartozik. (M.3. mellékletek)

15. ábra: Labdarugópálya, öltöző és a bisztró épülete (Saját kép, 2025)

A birtok nagy része lombkoronával fedett, árnyékos, az erdő nagyjából 7 hektárnyi területet tesz ki. Az egykor angol tájképi kerti stílusban kialakított park ma rendezetlen, sarjakkal benőtt, az aljnövényzet, cserjeszint erősen felnőtt. Egy része teljesen bejárhatatlan, bozotos és kidőlt fák keresztezik. Fellelhető néhány értékesebb faegyed (*Quercus sp.*, *Platanus sp.*), de a növényállomány nagy részét hárs, juhar és kőris alkotja (*Tilia sp.*, *Acer sp.*, *Fraxinus sp.*), az idősebb egyedek rendszerint rossz állapotúak, száradnak. Helyenként kisebb-nagyobb rakásokban összegyűjtött száraz gallyak és elhullott fák találhatóak. A kora tavaszi időszakban számtalan geofiton, hagymás, gumós növény alkot összefüggő szőnyeget az erdő talaján. Az erdőben futó utak rossz állapotúak, az egykor telepített szórtburkolat még látható, de erősen kopott. (M.3. mellékletek)

16., 17. ábra: Parkerdő (Saját képek, 2025)

Kezdeményezések vannak a kert látogatottságának növelésének és a funkciók bővítésének érdekében. Ilyen a játszótér, játszóelemek elhelyezése, a bisztró és az úgynevezett tanösvény, amely egyes növényfajokat, évelőket és fákat egyaránt jelöl, azokról részletes információt ad. A játszóteret négy játszóelem és néhány pad alkotja, amelyek alatt szórtburkolat található, 5-10 évesek számára alkalmas. (M.3. mellékletek)

8.2. Jelenleg fellelhető épületek

A kastély és a kápolna épülete az elmúlt évtized során külső és belső felújításon, korszerűsítésen esett túl, jó állapotban vannak. A kastélyépület időszakosan látogatható. Itt található a csetényi könyvtár, rendezvényhelyszínként is üzemel, valamint kiállításokat lehet megtekinteni. A kápolna nem látogatható szabadon, de működőképes állapotban van.

17. ábra: A kastély és a kápolna (Saját kép, 2025)

A sportpályákat kiszolgáló két öltözőépület (amelyből a kastélyhoz közelebbi egykor Idősek Napközi Otthona volt), valamint a Holitscher-bisztró épülete szintén a közelmúltban lettek felújítva, így állapotuk jó, stílusban azonban nem illeszkednek a kastélyhoz, a kerthez. A bisztróhoz burkolt és félig fedett terasz is tartozik, jó idő esetén kültéri fogyasztásra is lehetőség van.

Az előkert északnyugati határvonalán húzódó épület, amely korábban a kiskastély, majd gazdasági épület szerepét töltötte be, felújításra szorul, szerkezete romos állapotú. Az előkert felőli oldalán látható homlokzat rossz állapotú, repedt, hiányos, sok helyen kilátszik a téglá. A hátsó, gazdasági udvar felőli oldalról látszik igazán az épület leromlott állapota. A tető megfelelő állapotú.

9. Értékelés

9.1. Értékek

A Holitscher-kastély kertjének értékeit három különböző szempont (botanikai, történelmi, funkcionális) szerint lehet besorolni. A kert egyik legnagyobb értéke az összefüggő, nagy területen, nagyjából hét hektáron elterülő erdő. Ez nem csak a park, de Csetény szempontjából is nagy értéket képvisel, hiszen nem meglepő módon ez alkotja a településen fellelhető zöldterületek nagy részét. Az erdő területe kiterjedését tekintve a történelem során csaknem változatlan maradt, azonban a benne futó úthálózat sok formát vett fel. (16., 17. Melléklet) Feltételezhető, hogy a történelmi térképeken szereplő nagyobb mértékű eltérések egy része az archív felvételek pontatlanságából adódik, és a valódi állapot nem volt ennyire eltérő. Az erdő állománya rétegezett, különböző korú fák alkotják. A meglévő növényállomány egy lehetséges fejlesztés során kiváló alapot adhat, erős kiindulópont lehet. Az erdőt alkotó fák között fellelhető néhány idős és értékes faegyed, facsoport, amelyek jelzik a park egykori minőségét. Ilyen például a kastély bal oldalán lévő bejáratához közel található terebélyes, közel száz éves tiszafa (*Taxus baccata*) vagy a kert legmagasabb pontján, a régi kilátó helyén található tölgyfacsoport (*Quercus sp.*).

A kert leginkább szembeűnő értéke a 2021-ben felújított előkert. Az egykori kocsiforduló történelmi térképekről és fotókról leolvasható szív alakú formája fellelhető a kastélyhoz tartó szórt burkolatos gyalogútban, valamint a kastély előtt húzódó növénycsáv a növényalkalmazását tekintve követi a kastélykertek hagyományait. A település felől érkezőket így az előkert és a kastély impozáns látványa fogadja. Szintén értéknek tartom az előkert északnyugati oldalán húzódó egykori gazdasági épületet. Ugyan kissé romos állapotban található, remekül idézi a múltkor történelmi hangulatát, erős kontrasztot alkotva a közelmúltban felújított kastélyépülettel. Sajnos a park területén egykor fellelhető kerti elemekből napjainkra nem maradt fenn eredeti formájában egy sem.

Az értékek mellett megemlíteném a kastélypark olyan erősségeit és lehetőségeit, amelyek nem kézzel fogható értékek, de a park jövőjének szempontjából fontosnak tartok. Ilyen az elhelyezkedése, mivel a településhez közeli fekvéséből kiindulva mindig kiemelt figyelmet kapott és fog kapni a jövőben is. Emiatt nagyobb esély van a park további fejlesztésére,

történelmi szempontból is. Szintén fontosnak tartom, hogy a kastély épülete műemléki, a kápolna és a park területe helyi védelem alatt van.

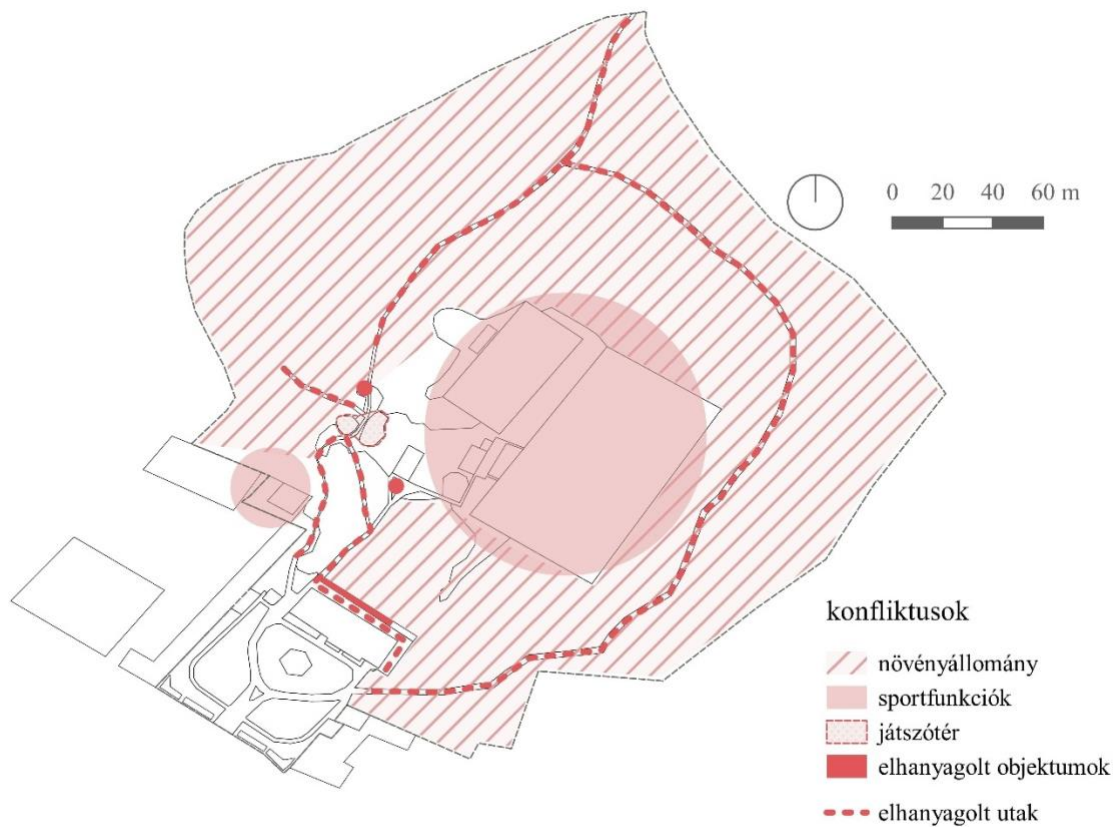
18. ábra: Értékek (Saját ábra)

9.2. Konfliktusok

A kastélykert használatát tekintve jelentősen megváltozott az elmúlt évszázadokhoz képest. A folyamatos használatnak köszönhetően nem az elhanyagoltság, a teljes pusztulás jellemzi, mint ahogy a magyar kertörökség számos elemét, azonban a funkcionális változások más szempontból jelent veszélyt a történelmi értékre. Míg akkor elsősorban díszkertként funkcionált, az igények változásával együtt a park arca is nagy mértékben átalakult, ma közpark szerepét tölti be.

A park legnagyobb területhasználati konfliktusának egyértelműen a sportfunkció számít, a történelmi kert szempontjából. A belül elterülő két gyepes sportpálya, valamint a határon kívüli műfüves labdarugópálya és az azokhoz tartozó, a kert területén található öltöző épületek. Bár a kertben korábban, Holitscher Károly idején is volt a parkban sportfunkció, salakos

tenispálya formájában, a sportpálya mai alakja teljes mértékben dominálja a hátsó kert képét. A Helyi Építési Szabályzatban található besorolása szerint a parkban további sport- és azt kiszolgáló létesítmények helyezhetőek el, amely jelentős veszélyforrás a történeti szerkezet további rombolásának szempontjából.

19. ábra: Konfliktusok (Saját ábra)

A hátsó parkrészben található tájépítészeti objektumok, az utak, burkolatok, kisarchitektúrák és évelőfoltok nagy részével probléma van. Az előkert útjain kívül már a kastély hátulja mögött közvetlen szembetűnő fenntartás hiányából adódó esztétikai konfliktus van. A hátsó kert útjainak nyomvonala már nincs burkolva, bár fellelhető az egykor telepített szórtburkolat maradványa, csak a rendszeres taposás miatt maradtak meg. Északnyugati irányban, a játszótértől kiinduló útnak hamar vége szakad, nem vezet sehova. Több helyen új kitaposott ösvények, átvágások jelentek meg. A parkban található néhány pad és hulladékártoló erőteljesen korhadt, használhatatlan állapotban vannak. A kastély és a bisztró közelében telepített évelőfoltok szintén kifejezetten rossz állapotban vannak, hiányosak, illetve növényhasználatát tekintve sem illeszkednek a környezetbe. (M.4. mellékletek)

Bár a park egyik legnagyobb értékének tekinthető a hátul elterülő hét hektáros erdő, az itt található növények rossz állapotúak, az aljnövényzet erősen felnőtt. Sok helyen kidőlt fák, lehullott száraz gallyak szabdalják, helyenként feldarabolt fatönkökkel találkozhatnak a látogatók. Ezek nem csak esztétikai szempontból rontják a park képét, az összefüggéseket és átlátásokat, hanem kifejezetten balesetveszélyes helyzeteket idézhetnek elő. Az idős egyedekből álló növényzet folyamatosan öregedik el. Az erdő állományát nagy részben sarjfa alkotják, az aljnövényzet sűrű, bozótos. Nyári aszpektusában kifejezetten rendezetlen, átláthatatlan. Jelenlegi formájában inkább konfliktusnak számít, mintsem értéknek. (M.4. mellékletek) A park a növényzetet tekintve izoláltan helyezkedik el, a határain belül található erdő nem kapcsolódik egy nagyobb kiterjedésű erdőterülethez.

20. ábra: SWOT analízis (saját ábra)

Elkészítettem a területre vonatkozó SWOT analízist, amely számba veszi a jelenlegi erősségeket és gyengeségeket, valamint a felmerülő lehetőségeket és veszélyforrásokat.

10. A területre vonatkozó szabályozások

A 2024-től hatályos Helyi Építési Szabályzat (5/2013. (XII. 21.)) hat eltérő felhasználási mód alá sorolja be Csetény területét.⁹⁹ Emellett megkülönbözteti az “Ófalu” és az “Újfalu” -t, amely területekre különböző építési és rendezési szabályok vonatkoznak. A Helyi Építési Szabályzat tervlap melléklete alapján a Holitscher-kastély, annak előkertje és a kápolna, ‘Különleges’ területi besorolás alatt van, míg a hátul található, nagy kiterjedésű park és a benne található sportpálya ‘Közpark’ - beépítésre nem szánt terület. A kastély tulajdonához tartozó egyéb gazdasági épületek ‘Gksz’, ‘Kereskedelmi, szolgáltató gazdasági terület’-ként van nyilvántartva. A Helyi Építési Szabályzat a kastélyhoz tartozó egész telket, kivéve a kápolnát, az ‘Újfalu’ részhez sorolja, míg a 2017-ben elkészült Településképi Arculati Kézikönyv szerint az előkert, a kastéllyal együtt, az ‘Ófalu’-hoz tartozik.¹⁰⁰

A Helyi Építési Szabályzat külön részletezi a ‘KI’ jelű, különleges területként kategorizált területekre - a kastély, előkertje, valamint a mellette található 8/1 helyrajzi számú, “Iroda” - vonatkozó szabályokat. Eszerint a területre, a műemléki szempontokat figyelembe véve, kizárólag a meglévő épületek kiegészítéseként építhető igazgatási, oktatási, nevelési célú, vagy kereskedelmi, vendéglátói, szálláshely célú épület. Emellett a “*be nem épített és a legszükségesebb burkolt területek feletti területrészeket zöldfelülettel kell fedni*”. A beépítettség legfeljebb 15 százalék lehet, illetve a zöldfelületi arányt minimum 60 százalékon állapítja meg.

A “Zkpl” jelű kastélykert, a településen található zöldterületekre általánosan érvényes szabályok szerint mindig legalább 60 százalékon növényzettel fedve kell hogy legyen, illetve a zöldfelületek aránya nem csökkenthető. Emellett a területet közútról akadálymentesíteni kell, mindenki számára elérhetőnek kell tenni. A ‘Zkpl’ területen sport és rekreáció céljából, valamint ezeket a tevékenységeket kiszolgáló létesítmények elhelyezhetőek. A rendelet 1. mellékletéről (*Beépítésre szánt területek szabályozási terv¹⁰¹*) leolvasható, hogy a park, valamint szűk környezete műemléki környezetként van definiálva.¹⁰² Törvény szerint a

⁹⁹ Csetény Község Önkormányzata Képviselő-testületének 15/2013. (XII. 21.) önkormányzati rendelete - Csetény Község Helyi Építési Szabályzatáról

¹⁰⁰ Csetény község Településképi Arculati Kézikönyve, 2017, p. 11.

¹⁰¹ 1. melléklet a 15/2013. (XII. 21.) önkormányzati rendelethez

¹⁰² Csetény Község Önkormányzata Képviselő-testületének 15/2013. (XII. 21.) önkormányzati rendelete - Csetény Község Helyi Építési Szabályzatáról

műemléki környezetben minden változtatást a műemlék látványához és értékeihez kell igazítani.¹⁰³ Az önkormányzati rendelet szövege külön nem tér ki a műemléki környezetre, csak az előkertet lefedő területet említi, mint *különleges terület*, ahol figyelembe kell venni a műemléki érdekeket. Nem egyértelmű tehát, hogy valójában mi számít műemléki környezetnek, milyen szabályozások vonatkoznak a kastélykert területére.

A Holitscher kastély épülete (Hunyadi u. 7., hrsz 1.) 1958 óta műemléki oltalom alatt áll (törzslapszám: 5633, műemléki azonosító: 9808). A védettség jogi jellege: Műemlék (nemzeti emlék).¹⁰⁴ Csetény község településképi védelméről szóló hatályos önkormányzati rendelete (13/2018 (X.9.)) szerint helyi védelem alatt áll a Hunyadi u. 7. szám. (6 hrsz.) alatti, a kastélykertben található kápolna épülete és annak 50 méteres körzete.¹⁰⁵ A kápolna védelméhez értékleltári dokumentáció is készült.¹⁰⁶ A kastélykert egésze területi védelem alatt áll, ezen kívül a rendelet megfogalmazza, hogy a zöldfelület aránya nem csökkenthető és a park területére csak egy, a Balaton Felvidéki Nemzeti park Igazgatósága által meghatározott fajlistából lehet növényeket telepíteni. A listában főként őshonos fák és alacsony cserjék találhatóak.¹⁰⁷

11. Fejlesztési javaslatok

A történeti kutatás és a jelenlegi állapot feltárása után számba vettem a területen található értékeket és konfliktusokat előidéző helyzeteket. A felmerülő problémákra ebben a fejezetben olyan átfogó javaslatokat teszek, amelyeknek célja, hogy alapját adja egy lehetséges fejlesztésnek, figyelembe véve a kert történeti múltját, valamint a jelenkor funkcionális elvárásait. A sokrétű kérdéskört több oldalról is megközelítettem, elsősorban az olyan javaslatokra fókuszálva, amelyek a jelenlegi funkciók kiegészítéseként, a mindennapos használat valószínű fejlesztését célozzák meg.

¹⁰³ 2001. évi LXIV. Törvény a kulturális örökség védelméről

¹⁰⁴ INT-08

¹⁰⁵ Csetény Község Önkormányzata képviselő-testületének 13/2018 (X.9.) önkormányzati rendelete - a településképi védelméről

¹⁰⁶ A helyi védelemre javasolt Csetény hrsz: 6, Hunyadi u. 7. számú Katolikus kápolna értékleltára - az 5. melléklet a 68/2018. (IV.9) Korm. rendelet szerint

¹⁰⁷ Csetény Község Önkormányzata Képviselő-testületének 15/2013. (XII. 21.) önkormányzati rendelete

Fontosnak tartom az erdő állapotának javítását, a száraz faanyag és a felnőtt sarjak eltávolításával, valamint a sűrű talajtakaró és cserje réteg ritkításával. A növényállomány, különös tekintettel az idős és értékes faegyedek teljeskörű felmérését és a szükség szerinti ápolás elvégzését javaslom, faápoló szakember bevonásával. Ezen munkák radikálisan javítanák a park erdős részének esztétikai képét, egy átláthatóbb, kellemesebb közeget nyújtva így a látogatók számára. A már meglévő, talajt borító cserje és kora tavaszi geofiton növények kiváló alapot adnak egy természetes, mégis rendezett, díszítő hatást nyújtó parkerdő létesítéséhez. Nagyobb költségvetésű fejlesztések esetén javaslom az egykori kilátó helyén egy új építmény létesítését, valamint a kilátópont látványkapcsolatainak rekonstrukcióját.

A park elhanyagolt, a kastélytól távol eső részének útrendszerének felújítását, rendszeres karbantartását javaslom. A felújítást rendezéssel, helyenként kiszélesítéssel, majd egységes szórtburkolat létesítésével javaslom. A kert korábbi hangulatának megidézésének érdekében az úthálózat kibővítését ajánlom, figyelembe véve a fennmaradt térképeket, részben rekonstruálva a korábbi állapotot. Ezáltal biztosítva a parkerdő teljes bejárhatóságát is. Az erdei utak karbantartásán túl a kastély és a bisztró körüli, rossz állapotban lévő utak szegélyeinek és burkolatainak rendezését javaslom. Fontosnak tartom az élő növényágysók pótlását, a növényválasztásnál figyelembe véve a jelenlegi fenntartási kapacitásokat, valamint a park növényeiről fennmaradt forrásokat.

Továbbá fontos, hogy a park rendelkezzen olyan pihenésre alkalmas leülőhelyekkel, padokkal, asztalokkal, amelyek a területet meglátogató és rendszeresen használó személyeket hosszabb időtöltésre invitálják. Javaslom, hogy az objektumok, kisarchitektúrák elemei stílusban illeszkedjenek a történeti környezethez, a felújított kastély képéhez. A látogatók vonzásának érdekében kialakítani egy olyan egységes arculattal rendelkező információs rendszert, amely ismerteti a kert korábbi állapotait, történetét és jelenlegi elemeinek hátterét, a meglévő, növényeket bemutató táblák mellett.

A jelenleg érvényes Helyi Építési Szabályzatban foglaltak szerint a kastélykert területén sport és rekreáció célú, valamint azokat kiszolgáló építmények helyezhetőek el. Egyidőben vonatkozik a területre két besorolás is, amely ellentétes szintű és minőségű szabályzást

jelent.¹⁰⁸ A még meglévő történeti struktúra megőrzésének érdekében javaslom ennek a rendeletnek felülvizsgálatát, a műemléki környezetre nagyobb hangsúlyt fektetni.

A kert magyar kerttörténetben betöltött szerepére, a meglévő és elérhető erőforrásokra, valamint a már létező építményekre és funkciókra hivatkozva a kert teljeskörű rekonstruálása nem indokolt.

12. Összegzés

A szakdolgozat a csetényi Holitscher-kastély kertjének átfogó vizsgálatával foglalkozott. Fő célja volt, hogy feltárja és rögzítse a kert történetét, a 19. századtól napjainkig, dokumentálja és értékelje jelenlegi állapotát, valamint felmérje a lehetséges fejlesztési és helyreállítási lehetőségeit.

A történeti fejezeteket elsődleges és másodlagos források, nyomtatott és online elérhető archív irodalmi és térképes anyagok tanulmányozása, illetve könyvtári kutatómunka, jogszabályok vizsgálata támasztja alá. Több alkalommal tartottam terepi szemlét, amelynek során a jelenlegi állapot felmérését, a meglévő területhasználat, valamint a kert a település életében betöltött szerepének vizsgálatát végeztem el.

Megállapítható, hogy az egykor tájképi kerti stílusban létesített kastélypark a 20. század második felében jelentős átalakuláson ment keresztül, díszkert helyett jelenleg is inkább közpark szerepét tölti be. Az új funkciót kiszolgáló sportlétesítmények a történelmi szerkezetet, a terepviszonyokat erőteljesen megváltoztatták. Az egykori történelmi elemek leginkább a vonalvezetésben, valamint a növényállományban azonosíthatóak, kevés kerttörténetileg fontos objektum maradt fenn.

A területre olyan átfogó fejlesztési javaslatokat fogalmaztam meg, amelyeket a történeti és helyszíni elemzés során gyűjtött információk szerint indokoltnak tartok, egyaránt figyelembe véve a kortárs igényeket és a történelmi értékeket. Ilyen a növényállomány teljeskörű felmérése és ápolása, a források alapján rekonstruálható történeti útvezetés rekonstruálása, valamint a történeti környezethez illeszkedő kisarchitektúra és információs rendszer létrehozása.

¹⁰⁸ Csetény Község Önkormányzata Képviselő-testületének 15/2013. (XII. 21.) önkormányzati rendelete - Csetény Község Helyi Építési Szabályzatáról

Irodalomjegyzék

Nyomtatott irodalom

- Balla 1905 Balla Endre: Egy megátkozott uradalom. *Dunántúli Protestáns Lap*. 1905. (16. évf.) p. 47-48.
- Bél 1735 Bél Mátyás: *Veszprém vármegye leírása*. Veszprém 1735. 1989 p. 64-65
- Boross 2013 Boross István: „Proventus Sylvae Bakony” - Erdőhasználati formák a cseszneki uradalom területén a 18. században In: Márkusné Vörös Hajnalka (szerk.): *Az Esterházy család cseszneki ága. Források és Tanulmányok az Esterházy-család cseszneki ágának történelméről I*. Veszprém, 2013. p. 83-100
- Csetényi
Hírmondó 2012 Albert Mihály, Bognár Barnabás, Somogyi Barnabásné: Kell-e Cseténynek műfüves futballpálya? *Csetényi Hírmondó*. 2012. December (20. évfolyam. 2. szám) p. 3-4.
- Csorna 1973 Csorna Antal: Magyar kastélyok és kertek. *Természet Világa*. 1973 (104. évf. 2. sz.) p. 86-88.
- Eötvös 1904a Eötvös Károly: Átok alatt. I. *Pesti Hírlap*. 1904. december 11. (26. évf. 342. sz.) p. 1-2.
- Eötvös 1904b Eötvös Károly: Átok alatt. II. *Pesti Hírlap*. 1904. december 13. (26. évf. 342. sz.) p. 1-3
- Eötvös 2009 Eötvös Károly: *Átok Alatt*. In: Eötvös Károly: *Lelkek Ura*. Veszprém. 2009 p. 88-96
- Esterházy 1901 Gróf Eszterházy János: *Az Eszterházy család és oldalágainak leírása. A cseszneki ág*. Budapest. Athenaeum R. társulat könyvnyomdája. 1901. p. 175-195
- Faller 1929 Faller Jenő: *Csetény község monográfiája*. Veszprém. Egyházmegyei Könyvnyomda, 1929.

- Geccséné 2020 Geccséné dr. Tar Imola: A csetényi Esterházy-Holitscher kastély előkertjének kerttörténeti tudományos dokumentációja, 2020
- Jakab 2013 Jakab Réka: Az Esterházy-család cseszneki uradalma. A birtokok megszerzése és örökítése (1636-1747) In: Márkusné Vörös Hajnalka (szerk.): *Az Esterházy család cseszneki ága. Források és Tanulmányok az Esterházy-család cseszneki ágának történelméről I.* Veszprém, 2013. p. 59-70
- Kelemen 2007a Kelemen Gábor: Kertkultúra Holitscher Károly birtokán I. *Csetényi Hírmondó*. 2007. április (15. évfolyam 1. szám) p. 3
- Kelemen 2007b Kelemen Gábor: Kertkultúra Holitscher Károly birtokán II. *Csetényi Hírmondó*. 2007. július (15. évfolyam 2. szám.) p. 2-3.
- Kelemen 2008 Kelemen Gábor: *Élet a méltóság földjén. A Holitscher család uradalmi gazdasága és cselédjeinek életmódja a múlt század harmincas és negyvenes éveiben.* Esztergom, Vitéz János Tanítóképző Főiskola, 2008.
- Köztelek 1928 Kishirdetések. *Köztelek*. 1928. október 25. (38. évfolyam 86. szám) p.1795
- Pápai Hírlap 1931 A Veszprémvármegyei Gazdasági Egyesület közgyűlése. Holitscher Károlyelnökké választása. *Pápai Hírlap*. 1931. augusztus 1. (28. évfolyam 31. szám) p. 1.
- Pollák 1861 Pollák János (szerk.): Egyházi tudósítások. *Religio. Kath. egyházi, s irodalmi folyóirat*. 1861 (2. félév. 22. szám) p. 173-176
- Rómer 1860 Rómer Flóris: A Bakony. *Természetrajzi és régészeti vázlat*. Győr, 1860.
- Sill 1912 Sill Béla: A csetényi vérbükk. *Pesti Hírlap*. 1912. május 29. p. 42.
- Somogyiné 1989 Somogyiné Lugosi Márta: *Csetény története. 1898.* [H.n] [K.n]
- Szilágyi 1900 Szilágyi János: Magyar parkok és díszkertek. I. A csetényi park fái.

Kertészeti lapok. 1900. március. 3. szám. p. 64-66.

- Márkusné 2013 Márkusné Vörös Hajnalka: A cseszneki Esterházy-uradalom megszervezése és gazdálkodása a 17-18. században In: Márkusné Vörös Hajnalka (szerk.): *Az Esterházy család cseszneki ága. Források és tanulmányok az Esterházy család cseszneki ágának történetéről I.* Veszprém, 2013. p. 71-82
- Napló 1967 Kása András: Dolgos hétköznapiak Csetényben. *Napló.* 1967. május 17. (23. évfolyam 114. szám) p. 3.
- Napló 1968 Nemesbüki András: Csetény. *Napló.* 1968. augusztus 16. (24. évfolyam 192. szám.) p. 4.
- Napló 1969 Meddig várunk – Csetényben? *Napló.* 1969. november 15. (25. Évfolyam 265. szám.) p. 4.
- Napló 2004 Ármás János: Sapard-pénzre számító csetényiek. *Napló.* 2004. május 10. (60. évfolyam. 108. szám.) p. 5.
- Napló 2014 Új műfüves pálya. *Napló.* 2014. Július (70. évfolyam 170. szám) p. 10.
- Virág 2012 Virág Zsolt: *Magyar Kastélylexikon. Veszprém megye kastélyai és kúriái.* Budapest, Fo-Rom Invest, 2012. p. 80-85

Internetes források

- INT-01 Magyarország felszíni földtana - SZTFH térképtár <https://map.hugeo.hu/fdt100/>
(hozzáférés: 2024. 12. 17.)
- INT-02 Magyarország helységnévtára - Központi Statisztikai Hivatal
https://www.ksh.hu/apps/hntr.telepules?p_lang=HU&p_id=31699 (hozzáférés:
2024. 12. 03.)
- INT-03 Látnivalók - Csetény község honlapja <https://cseteny.hu/latnivalok/>
(hozzáférés: 2024. 12. 17.)
- INT-04 Izraelita temetők - Csetény <http://www.izraelitatemetok.hu/index.php/cseteny/>

(hozzáférés: 2025. 01. 03.)

- INT-05 Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Adatbázis,
<https://archeodatabase.hnm.hu/hu/node/69888> (hozzáférés: 2025. január 7.)
- INT-06 Történet - Holitscher kastély honlapja <https://holitscherkastely.hu/tortenet/>
(hozzáférés: 2025. 05.26)
- INT-07 „Csetényi fényképek” – publikus hozzáférésű Facebook csoport
<https://www.facebook.com/groups/956217641245996/about> (hozzáférés: 2025. 06. 16.)
- INT-08 Építési és Közlekedési Minisztérium, Országos Építésügyi Nyilvántartás, e-örökség adatbázis <https://www.oeny.hu/oeny/eorok/public/monument/9808>
(hozzáférés: 2025. 10. 26.)

Jogszabályok, rendeletek, szabályozások

1. Csetény Község Önkormányzata Képviselő-testületének 15/2013. (XII. 21.) önkormányzati rendelete - Csetény Község Helyi Építési Szabályzatáról
2. Csetény község Településképi Arculati Kézikönyve, Csetény, 2017 p. 11
3. Csetény Község Önkormányzata képviselő-testületének 13/2018 (X.9.) önkormányzati rendelete - a településképi védelméről
4. 2011. évi CXCVI. törvény a nemzeti vagyonról
5. A helyi védelemre javasolt Csetény hrsz: 6, Hunyadi u. 7. számú Katolikus kápolna értékleltára - az 5. melléklet a 68/2018. (IV.9) Korm. rendelet szerint
6. 2001. évi LXIV. Törvény a kulturális örökség védelméről

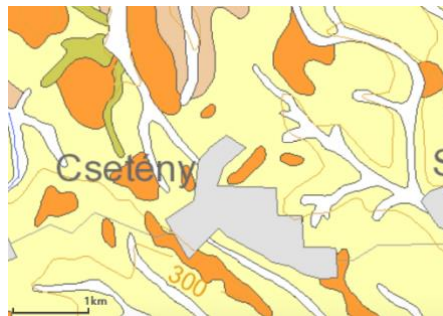
Ábrajegyzék

1. ábra: A kastélykert elhelyezkedése (saját szerkesztés, alaptérkép: Google Earth 2024)
2. ábra: A kastélykert felosztása (saját szerkesztés, alaptérkép: Google Earth 2024)
3. ábra: Földszintes épület, „Kiskastély” a mai emeletes rész helyén, képeslap 1893 előtt (INT-07)
4. ábra: Az elkészült emeletes szárny, képeslap részlet, 1932 (INT-07)
5. ábra: Kastély az előkert felől 1995 (Napló 1995)

6. ábra: A kápolna 1909-ben (Zempléni Múzeum, Szerencs, 0118919, hungaricana.hu)
7. ábra: Előkert; képeslap 1890 előtről (cseteny.hu)
8. ábra: A híres vérbükk, alatta emberek, 1950-es évek (Csetényi Központi Könyvtár)
9. ábra: A kastély előlről, a kápolna felől, 1930-1945 között (Zempléni Múzeum, Szerencs 0118922, hungaricana.hu)
10. ábra: A kastély hátsó homlokzata, 1930-1945 között (Zempléni Múzeum, Szerencs 0118921, hungaricana.hu)
11. ábra: A pálya 1960 körül (INT-07)
12. ábra: Előkert, 1965-85 között (INT-07)
13. és 14. ábra: Előkert (Saját képek, 2025)
15. ábra: Labdarugópálya, öltöző és a bisztró épülete (Saját kép, 2025)
- 17., 17. ábra: Parkerdő (Saját képek, 2025)
18. ábra: A kastély és a kápolna (Saját kép, 2025)
19. ábra: Értékek (Saját ábra)
20. ábra: Konfliktusok (Saját ábra)
21. ábra: SWOT analízis (saját ábra)

Mellékletek

M.1. Térképek

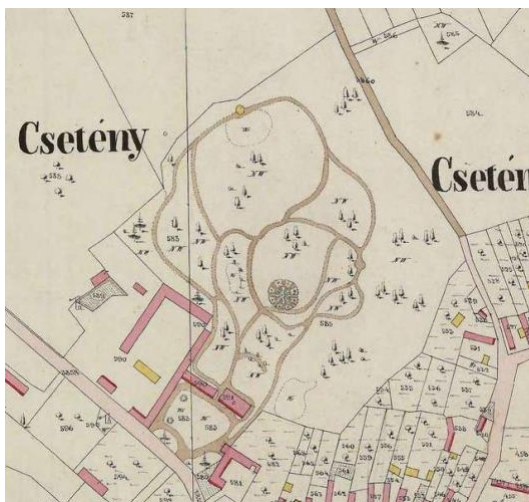
1. melléklet: Csetény területére jellemző talajok (INT-01)

2. melléklet: I. katonai felmérés, 1783
(maps.arcanum.com)

3. melléklet: II. katonai felmérés, 1852
(maps.arcanum.com)

4. melléklet: Kataszteri térkép, 1857
(maps.arcanum.com)

5. melléklet: III. katonai felmérés, 1869-87
(maps.arcanum.com)

6. melléklet: IV. katonai felmérés, 1941
(maps.arcanum.com)

7. melléklet: Légifotó, 1960-as évek, a CORONA
műhold felvétele (maps.arcanum.com)

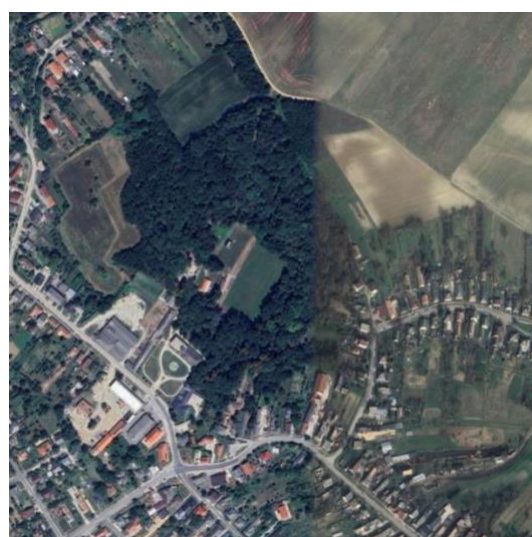
8. melléklet: Légifotó, 1981 (fentrol.hu)

9. melléklet: Légifotó, 2001 (Google Earth)

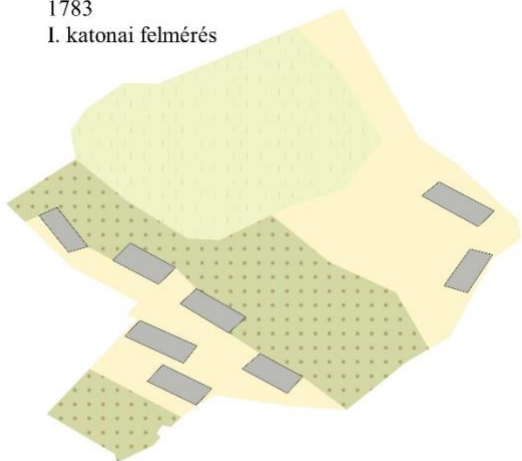

10. melléklet: Légifotó, 2010 (Google Earth)

11. melléklet: Légifotó, 2024 (Google Earth)

1783
I. katonai felmérés

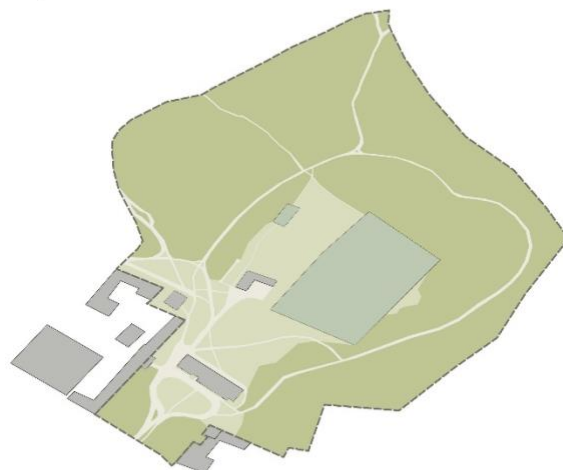
1852
II. katonai felmérés

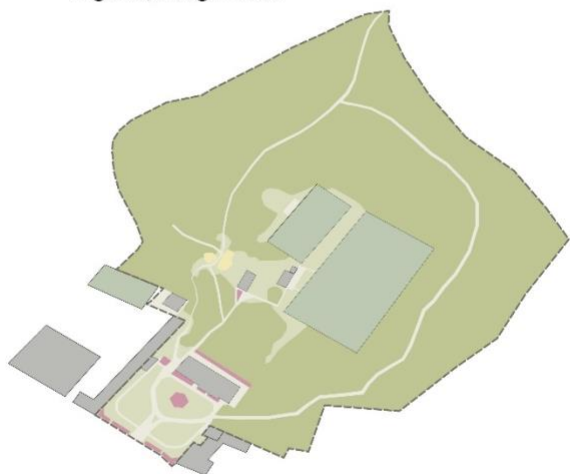
1857
Kataszteri térkép

1981
Légifotó, fentrol.hu

2024
Légifotó, Google Earth

Jelmagyarázat

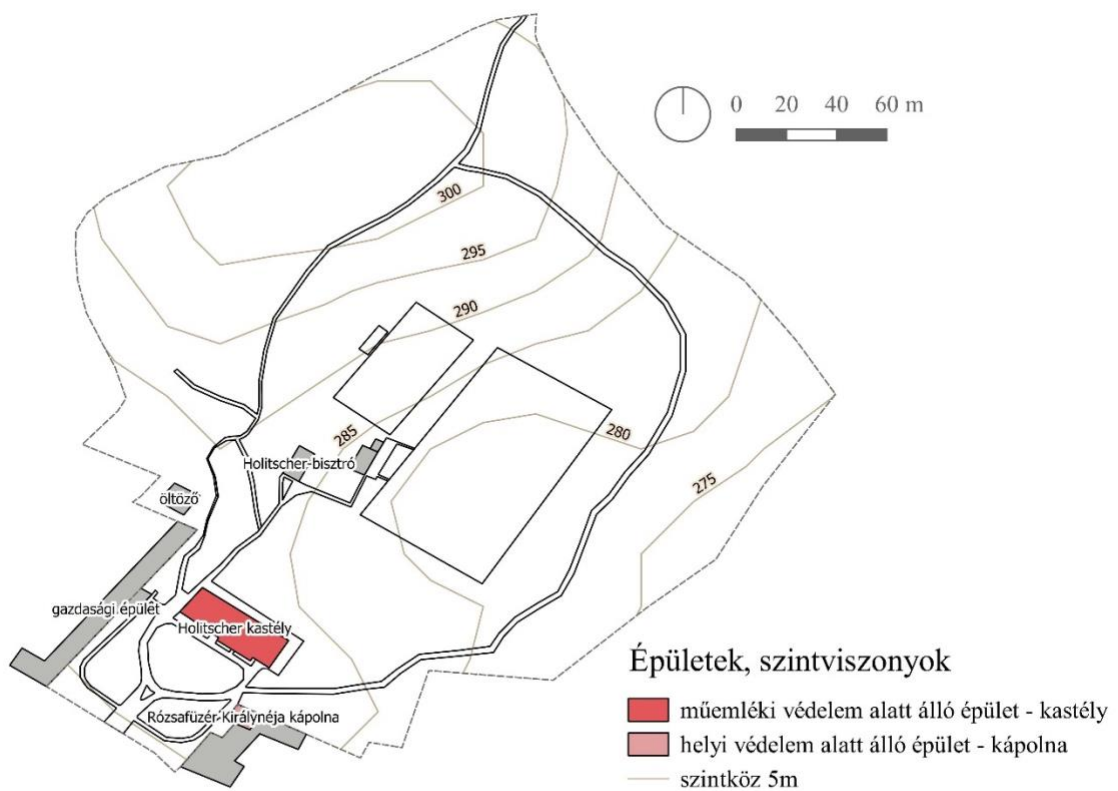
Kert	Parkerdő
Szántófield	Nyílt zöldfelület
Szőlő	Szórt burkolatú út
Épület	Dísznövény
Faépület	Sportpálya
Gazdasági terület	

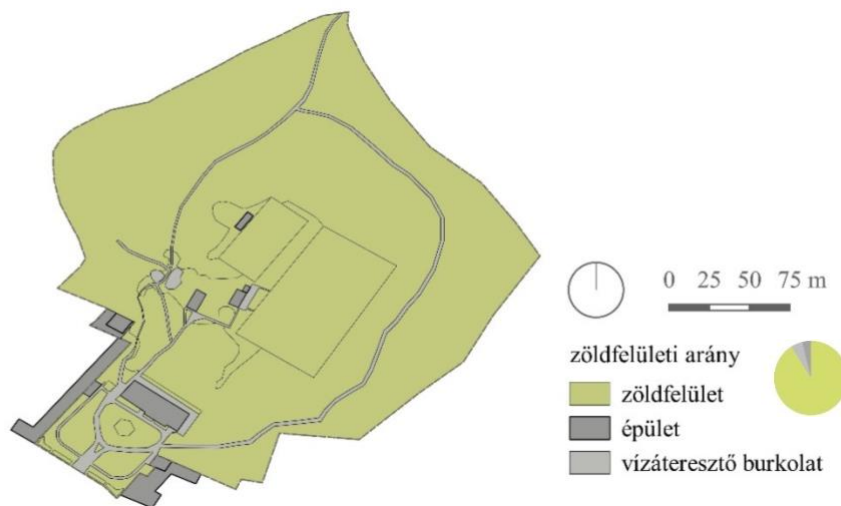
12. melléklet: Területhasználati változások (Saját ábra)

13. melléklet: 2025 helyszínrajz (Saját ábra)

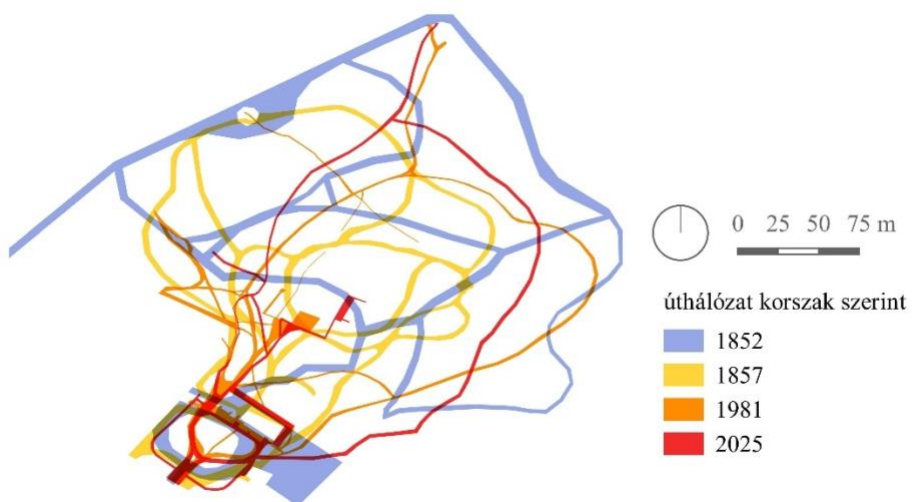
14. melléklet: Jelenlegi épületek (Saját ábra)

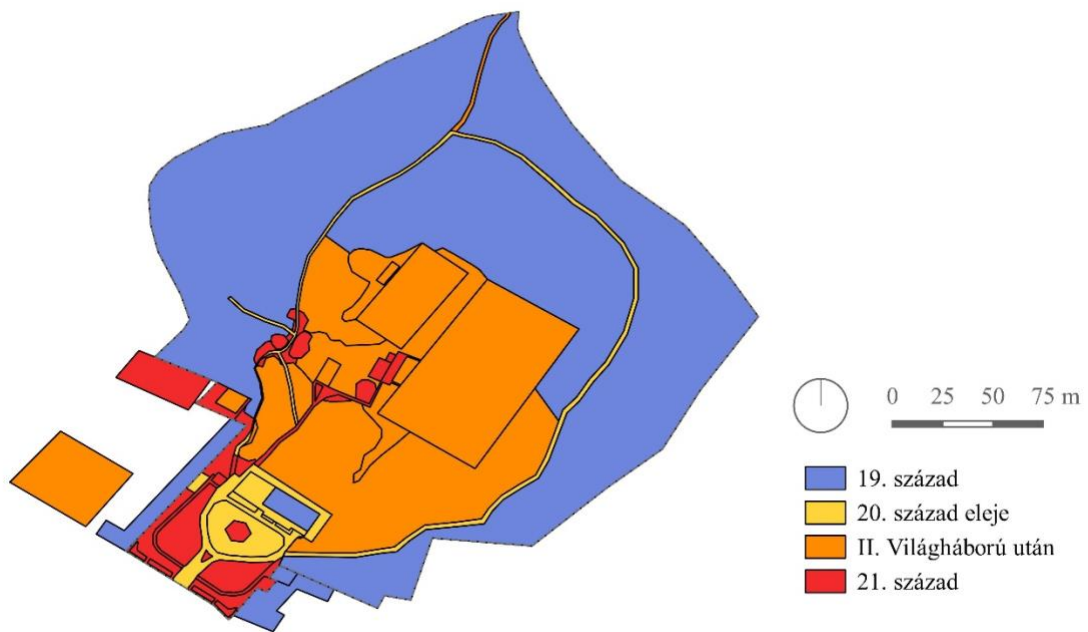
15. melléklet: Zöldfelületi arány, 2025 (Saját ábra)

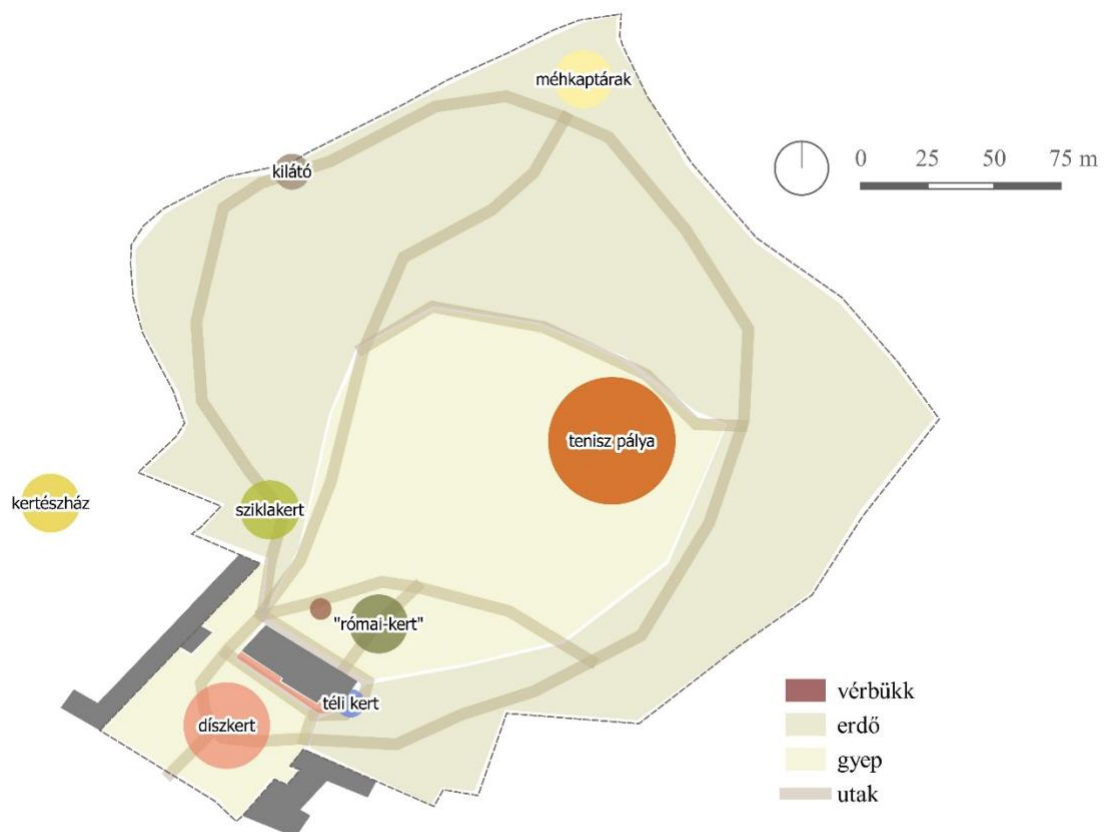
16. melléklet: 1852 óta változatlan elemek (Saját ábra)

17. melléklet: Úthálózat korszakok szerint (Saját ábra)

18. melléklet: Jelenleg fellelhető elemek eredeti formai származás, korszak szerint (Saját ábra)

19. melléklet: Ismert kerti objektumok lehetséges helyzete az 1920-as években, írásos források alapján (Saját ábra)

M.2.Archív felvételek

20. melléklet: Madártávlati felvétel, 2000-es évek (civertan.hu)

21. melléklet: Madártávlati felvétel, 2009 (tothgeza.hu)

22. melléklet: Madártávlati felvétel, 2010 (tothgeza.hu)

23. melléklet: Az előkert festményen, 1920 előtt (Holitscher kastély)

24. melléklet: Előkert, kápolna és galambdúc, képeslap részlet, 1909 (Zempléni Múzeum, Szerencs, 0118919, hungaricana.hu)

MŰKERTÉSZ kerestetik, ki hosszabb gyakorlattal bír, nagyobb uradalomba, perfektlül kell értenie a 15 holdas angolpark kezeléséhez, dísz-, virág-, zöldségekertészethez, hajtáshoz, üvegházak, valamint kisebb méhészet kezeléséhez. Ajánlatok bizonyítványmásolatokkal, melyek vissza nem adatnak, fizetési igények megjelölésével Holitscher Károly gazd. fótanácsos címére Csetény per Zirc (Veszprén megye) küldendők. 8900

25. melléklet: Álláshirdetés (Köztelek 1928)

26. melléklet: Előkert 1930 előtt (INT-07)

27. melléklet: Előkert, 1930-as évek (Virág 2012)

28. melléklet: Előkert, 1950-es évek (INT-07)

29. melléklet: Előkert, képeslap részlet, 1960-as évek (Eötvös Károly Megyei Könyvtár képeslapgyűjtemény 239_366)

30. melléklet: Előkert, képeslap részlet, 1960-as évek (Eötvös Károly Megyei Könyvtár képeslapgyűjtemény 246_2)

31. melléklet: Előkert, 1973 (Csorna 1973)

32. melléklet: Kastély felújítás előtt, 1982 (MÉM MDK Tervtár 28594)

33. melléklet: Kastély az előkert felől 1994 (MÉM MDK Tervtár 46545)

34. melléklet: Előkert, 2010 körül (Virág 2012)

35. melléklet: Kastély a park felől, 1945 előtt
(Virág 2012)

36. melléklet: Kilátó a tölgyfákkal, 1930 körül
(INT-07)

37. melléklet: Tölgyfák a volt kilátó helyén, 1960 körül (INT-07)

38. melléklet: Röplabdapálya a csetényi parkban
– 1960 körül (INT-07)

39. melléklet: Röplabdapálya, 1960 körül (INT-07)

40. melléklet: Földmunka a futballpálya építése
közben 1960 környéke (INT-07)

41. melléklet: Rendezvény a futballpályán,
háttérben a park, 1964 (INT-07)

42. melléklet: A pálya "lelátója", 1960-as évek
(INT-07)

43. melléklet: A kastély és az öltöző a futballpályáról, 1960-80 (INT-07)

44. melléklet: Rendezvény a pályán, a háttérben a park (INT-07)

45. melléklet: A futballpálya és a park 1970 környékén (INT-07, Sári Attila szerkesztése)

46. melléklet: Kézilabda pálya; földmunka, kapu; 1967-1968 (INT-07)

47. melléklet: Kastély hátsó oldala a park felől, 1960-85 között (INT-07)

48. melléklet: Kastély a futballpályáról, 1960-85 között (INT-07)

49. melléklet: Kastély a park felől, 1968-99 között (INT-07)

50. melléklet: A kastély mögötti lejtő, padokkal, 20. század második fele (INT-07)

51. melléklet: A kastély elülső homlokzata [N.I] (INT-07)

52. melléklet: A kastély bejárata – Központi Könyvtár felirattal, 1950-es évek (INT-07)

53. melléklet: A kastély első homlokzata előttében a csetényi labdarugó csapat, 1985 körül (INT-07)

54. melléklet: Előkert a kápolnával és játszótérrel, szüreti mulatság, 2005 (INT-07)

55. melléklet: A kastély előkertjét határoló fasor, szüreti mulatság, 2005 (INT-07)

M.3.Jelenlegi fotók (Saját felvételek, 2025)

A kastély

A kastély és a kápolna a kerítéstől

A kápolna

A kápolna és az egykori szolgálati lakás

Holitscher Károly sírja

Előkert díszkiültetése

Volt gazdasági épület és pergola

Lábazatos kerítés és kapuoszlop

A kerítés és az utca az előkert felől

A kastély oldalsó bejárata

Az egykori kiskastély vége

Pergola

Száz éves tiszafa

Öltöző (korábban Idősek Napközi Otthona)

A kastély mögött futó út és évelőágyás

Kastély hátsó homlokzata

Kastély hátsó homlokzata

Gesztenyefák a játszótér felé

A játszótér

A játszótér

Holitscher bisztró (korábban Sörkert)

Öltöző

A bisztró, öltöző és a lelátó alulról

Nagy labdarugópálya

A sportpályák a fenti útról

Meglévő kisarchitektúrák

Parkerdő kora tavasszal

A kerten körbe futó út

Tölgyfák az egykori kilátónál

Parkerdő késő nyáron

Utak

Parkerdő késő nyáron

A kastély mögötti lejtő a pálya felől

Platánfák, ismeretterjesztő tábla

Rálátás a kastélyra a platánfáktól

M.4. Konfliktusok

Rossz állapotú kisarchitektúrák

Kivágott, kidőlt és elszáradt növényállomány

Rossz fenntartású szórt burkolat és évelő

MATE Szervezeti és Működési Szabályzat

III. Hallgatói Követelményrendszer

III.1. Tanulmányi és Vizsgaszabályzat

6.13. sz. függelék: A MATE egységes szakdolgozat / diplomadolgozat / záródolgozat / portfólió készítési útmutatója

4.2. sz. melléklete: Nyilatkozat a záródolgozat/szakdolgozat/diplomadolgozat/portfólió nyilvános hozzáféréséről és eredetiségéről (módosítva: 2025. október 16.)

NYILATKOZAT

**a szakdolgozat nyilvános hozzáféréséről és
eredetiségéről**

A hallgató neve: KALMÁN TAMARA MÁRIA

A Hallgató Neptun kódja: FFWJ82

A dolgozat címe: A CSENYEI HOLITSCHER-KASTÉLY ÉS KERTJÉNEK TÖRTÉNETI KUTATÁSA

A megjelenés éve: 2025

A konzulens intézetének neve: TÁJÉPÍTÉSZETI, TELEPÜLÉSTERVEZÉSI ÉS DISZKERTÉSZETI INTÉZET

A konzulens tanszékének a neve: KERTMŰVELÉTI ÉS KERTÉPÍTÉSZETI TANSZÉK

Kijelentem, hogy az általam benyújtott szakdolgozat egyéni, eredeti jellegű, saját szellemi alkotásom. Azon részeket, melyeket más szerzők munkájából vettem át, egyértelműen megjelöltem, és az irodalomjegyzékben szerepeltettem. Továbbá kijelentem, hogy a dolgozat elkészítése során alkalmazott mesterséges intelligencia-eszközök (pl. szöveggenerálás, nyelvi javítás, fordítás, adatelemzés) használata nem helyettesítette a saját kutatási és alkotói munkámat, azok alkalmazását a források között vagy a módszertani részben feltüntettem, és a szakmai-etikai elvárásoknak megfelelően jártam el.

Ha a fenti nyilatkozattal valótlan állítottam, tudomásul veszem, hogy a záróvizsga-bizottság a záróvizsgából kizár és a záróvizsgát csak új dolgozat készítése után tehetek.

A leadott dolgozat, mely PDF dokumentum, szerkesztését nem, megtekintését és nyomtatását engedélyezem.

Tudomásul veszem, hogy az általam készített dolgozatra, mint szellemi alkotás felhasználására, hasznosítására a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem mindenkori szellemitulajdon-kezelési szabályzatában megfogalmazottak érvényesek.

Tudomásul veszem, hogy dolgozatom elektronikus változata feltöltésre kerül a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem könyvtári repozitori rendszerébe. Tudomásul veszem, hogy a megvédett és

- nem titkosított dolgozat a védést követően
- titkosításra engedélyezett dolgozat a benyújtásától számított 5 év eltelte után nyilvánosan elérhető és kereshető lesz az Egyetem könyvtári repozitori rendszerében.

Kelt: 2025 év 11 hó 09 nap

Kalmán Tamara
Hallgató aláírása

NYILATKOZAT

KÁLMÁN TAMARA Mária (név) (hallgató Neptun azonosítója: FFWJ82)
konzulenseként nyilatkozom arról, hogy a szakdolgozatot áttekintettem, a hallgatót az
irodalmi források korrekt kezelésének követelményeiről, jogi és etikai szabályairól
tájékoztattam.

A szakdolgozatot a záróvizsgán történő védelemre javaslom / nem javaslom¹.

A dolgozat állam- vagy szolgálati titkot tartalmaz: igen nem^{*2}

Kelt: 2025 év 11 hó 10 nap

belső konzulens

¹ A megfelelő aláhúzendő.

² A megfelelő aláhúzendő.

Hallgatók, doktoranduszok nyilatkozata mesterséges intelligencia (MI) alkalmazásáról

1. Általános adatok

Hallgató neve:	KALMÁN TAMARA MÁRIA
Neptun-kódja:	FFWJ8Z
Képzési szint (a megfelelőt jelölje X-szel):	☒ BSc/BA ☐ MSc/MA ☐ Doktori (PhD) ☐ Egyéb:
Tantárgy neve/kódja*:	SZAKDOLGOZAT
A munka címe:	A CSETÉNYI HOLITSCHER KASTÉLY ÉS KERTVÉNYEK TÖRTÉNETI KUTATÁSA

* doktori értekezés esetén nem kitöltendő

2. Nyilatkozat az MI használatáról

Alulírott, etikai felelősségem teljes tudatában az alábbi nyilatkozatot teszem:

(Kérjük, válasszon egyet az alábbi lehetőségek közül!)

A) Nem alkalmaztam mesterséges intelligencia rendszert vagy szolgáltatást.

(Amennyiben ezt jelölte, a további táblázatok kitöltése nem szükséges.)

B) Alkalmaztam mesterséges intelligencia rendszert vagy szolgáltatást.

(Kérjük, töltsse ki a vonatkozó táblázatokat!)

3. A mesterséges intelligencia használatának részletezése

I. TÁBLÁZAT: Asszisztensi vagy kisebb mértékű felhasználás (pl. fordítás, nyelvi korrekció, ötletelés stb.)

(Ezen felhasználások esetében a konkrét promptok és válaszok csatolása nem szükséges.)

A felhasználás célja	Alkalmazott MI-eszköz neve és verziója	Érintett rész (ha nem a szöveg egészére vonatkozik)

II. TÁBLÁZAT: Jelentős tartalmi hozzájárulás (pl. egy teljes ábra vagy egy hosszabb szövegrész generálása)

(Ezekben az esetekben a felhasznált kulcsfontosságú promptok és az MI által adott nyers válaszok dokumentálása és a munka mellékletében való csatolása szükséges.)

A felhasználás célja	Alkalmazott eszköz verziója, elérhetősége	MI-neve,	Az érintett fejezet / ábra / táblázat pontos sorszáma	A prompt-naplót tartalmazó melléklet bejegyzésének sorszáma

--	--	--	--

3/A. Oktató által előírt kiegészítő szabályok (ha vannak)

Amennyiben az adott tantárgy oktatója vagy témavezetője az MI-eszközök használatára vonatkozóan külön szabályokat vagy elvárásokat határozott meg, kérjük, az alábbi mezőben foglalja össze ezeket:

Pl. az MI használatának tilalma bizonyos feladattípusokra; csak konkrét eszköz használata engedélyezett; eltérő hivatkozási elvárások; dokumentációs forma stb.

Oktató vagy témavezető által előírt szabályok:

.....
.....
.....
.....

4. Minden hallgatóra vonatkozó nyilatkozat:

Kijelentem, hogy az MI által esetlegesen generált tartalmakat minden esetben kritikailag felülvizsgáltam, szerkesztettem és a munkába illesztettem. A leadott munka minden eleméért, annak eredetiségéért és tudományos helytállóságáért teljes körű felelősséget vállalok. Tudomásul veszem, hogy a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem a benyújtott munkát mesterséges intelligencia detektorral ellenőrizheti, és eljárást kezdeményezhet, amennyiben a nyilatkozatom valótlan vagy hiányos.

Kelt: BUDAPEST, 2025. 11 hó 09 nap

.....
Kálmán Tamás

Hallgató aláírása

.....
G. T. C.

Konzulens/Témavezető aláírása